

ZPRAVODAJ

MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Červenec 2006

Ročník XVI

číslo 7

ČASOPIS SE TISKNE NA RECYKLOVANÉM PAPIRU

OBSAH

Rozhovor měsíce

Budujeme novou organizaci 1

Aktuality

Národní technické muzeum hostilo oslavu

Světového dne životního prostředí 5

Ekologické veletrhy Brno 2006 6

První česká města se přihlásila

k Evropskému dni bez aut 7

Zasedání GreenEnforce –

první evropské setkání inspektorů

ochrany lesa a ochrany přírody 7

Vláda dala více než 350 milionů na životní

prostředí a povodně 7

Změny v odboru odpadů 8

14. zasedání Komise OSN pro

udržitelný rozvoj 8

Českou republiku navštívil marocký

ministr životního prostředí 9

Státní fond životního prostředí ČR

získal certifikát ISO 9001:2000 9

Deklarace o Boleticích pomůže šetrnému

rozvoji území i ochraně přírody 9

Evropská unie

Evropská komise zahájila kampaň upozorňující

na problematiku klimatických změn 10

Informujeme

Vědci se vyjádřili ke stavu českých lesů 14

„Prolomení“ ekolimitů při těžbě hnědého

uhlí v Ústeckém kraji: možnosti,

rozhodování a důsledky 20

Projekt UNDP „Podpora při přípravě

zpracování Strategie udržitelného

rozvoje ve vybraných krajích ČR“ 25

Přeshraniční přeprava odpadů 26

Fakultní nemocnice v Olomouci získala cenu

za Nejlepší environmentální praxi“ 30

Živé sochy na Jungmannově náměstí v Praze poutaly pozornost veřejnosti na kampaň Evropské komise „I ty ovládáš změny klimatu“.

K článku na str. 10.

Foto Jana Plamínkové

Budujeme novou organizaci

Rozhovor Jany Plamínkové s ředitelem Agentury ochrany přírody a krajiny ČR RNDr. Františkem Pelcem

V roce 2004 vznikla ze Správy chráněných krajinných oblastí Správa ochrany přírody (SOP). Počátkem letošního roku se SOP sloučila s Agenturou ochrany přírody a krajiny (AOPK). Proč k tomuto sloučení došlo a co to pro oba subjekty znamená?

Úvaha o sloučení má dlouhou genezi. Na začátku 90. let existovala jedna instituce, která se jmenovala Český ústav ochrany přírody (ČÚOP). Ta svou roli na počátku 90. splnila dobře, protože v sobě sjednotila ochranáře příšle z bývalých krajských středisek památkové péče a ochrany přírody a ze Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, který sídlil pod ministerstvem kultury. V roce 1992 byl přijat nový zákon o ochraně přírody a krajiny, ve kterém správy národních parků a CHKO dostaly určité kompetence. Ty se ale nepodařilo v rámci ČÚOP propojit – národní parky zůstaly mimo a správy CHKO se oddělily. Tak vznikla Správa ochrany přírody a Agentura ochrany přírody a krajiny.

Po deseti letech se tedy zase vracíte k původnímu modelu ČÚOP?

Nevracíme. Za těch deset let se stalo mnoho věcí – vzniklo nové krajské uspořádání, vstoupili jsme do EU, vzniká Natura 2000, došlo k novele zákona o ochraně přírody a krajiny, rozšíření výkonu správ CHKO i mimo CHKO v určitých oblastech, zejména u kriticky a silně ohrožených druhů. Navíc dnes je zde stabilizované tržní hospodářství. To vše jsou velké změny a na ně musíme nějak reagovat. Proto vznikla v průběhu roku 2005 úvaha, že by se mohla spojit Správa ochrany přírody, která byla sice v roce 2004 přejmenovaná, ale v zásadě totéž jako Správa CHKO, s AOPK, a sice v souvislosti se změnou zákona o ochraně přírody a krajiny, kterou jsme v roce 2005 v Parlamentu přijali. Měl by se tím posílit výkon speciální státní správy pro celé území ČR. Myslím, že toto rozhodnutí bylo strategicky správné, protože se tak integruje odborný potenciál ochranářů přírody. Nebudeme ani ČÚOP z roku 1995, ani Agentura, ani Správa ochrany přírody.

Čím tedy budete?

Já jsem teď působil čtyři roky mimo ochranu přírody (dr. Pelc byl poslancem Parlamentu ČR, pozn. red.). Udělal jsem si určitý odstup a viděl jsem, jak snažení ochránců přírody vidí politici. Když to trochu zjednoduším, tak SOP viděli poslanci jako podezřelou instituci, která všechno komplikuje, dává podmínky a zakazuje, a teď dokonce „vylezli z brlohů ven“ – to jako mysleli za hranice CHKO. Udělá-li úředník špatné rozhodnutí, řekne se, že je špatný úředník. Když totéž udělá ochranář přírody, tak se hned řekne, že je systém špatně nastaven. Bývalá Agentura byla podle nich odborná nezávislá instituce, která ale spadá pod MŽP a možná by bylo dobré ji docela zrušit. Toto je vidění významné části poslanců, na které je potřeba reagovat. Jednou z cest je posílení Agentury formou sloučení těchto dvou organizací.

Jak jste ve slučování daleko? Podle webových stránek se zdá, že jde pořád o dvě organizace...

Nastoupil jsem v březnu a zjistil, že ačkoli ke sloučení došlo k 1. 1. 2006, tak ty dva měsíce žily obě původní organizace paralelně vedle sebe, jako kdyby nebyly sloučeny. Byly tu dvě sekce, sekce AOPK a sekce ochrany přírody, a lidé měli pocit, že se nic moc neděje. Proto jsem po svém nástupu začal okamžitě „prointegrovávat“ obě části do funkčního celku tak, abychom vybudovali novou organizaci, která reaguje na změněnou společenskou i ekologickou situaci. Vytvořili jsme novou organizační strukturu, která ale ještě může doznat změn. Máme sekci pro praktickou péči o krajinu, kde jsou krajinotvorné programy či plány péče. Jak střediska AOPK, tak správy CHKO zde bude řídit jeden náměstek. Druhá odborná sekce se zabývá monitoringem a dokumentací ochrany přírody. Koordinuje a řídí činnost jak na střediskách AOPK, tak na správách CHKO. Pak máme sekci informatiky a čtvrtá je sekce ekonomicko-provozní.

V současné době objíždím všechna střediska a všechny správy a mapuji si tam „stav mužstva“. Vstupní informace je jednoduchá: sekce bývalé AOPK se vyznačuje tím, že hledali dosti neukotveně a chaoticky smysluplný program. To je nepřijatelné. Na SOP se zase činnost k mému překvapení nepřiměřeně sešněrovala do úzkých ekonomicko-provozních pravidel a trochu se zapomnělo na programový rozvoj. My ale musíme mít naformulovaný dlouhodobý jasný program, tedy vizi, nějaké nástroje, jak je realizovat, a ekonomicko-provozní část musí vytvářet funkční zázemí. Ani chaos, ani sešněrování není dobré, vše musí mít logiku. Při snahách situaci změnit ale samozřejmě narážím na určité zvyklosti, které v obou sekcích panovaly.

Jaký je cílový stav? K čemu byste chtěli dospět?

Mám jednoznačnou představu, kam se posunout. Začali jsme ústředím podle rčení „schody se metou odshora“. V Praze bohužel sídlíme ve dvou objektech, což je nepraktické. Je to problém provozní i psychologický. Proto chceme najít buď jeden dům, kam bychom se vešli všichni, nebo dva domy vedle sebe. Teď hledáme. V sídle bývalé AOPK v Kališnické nám stejně příští rok končí smlouva, což situaci usnadňuje.

Musíme mít jasné vize, tedy dlouhodobé cíle, ale také nástroje, jak k nim dospět. Musíme proto dobře manažersky zvládnout transformaci AOPK. Musíme mít strategii, jak tyto cíle naplňovat, tedy konkrétní programy a ty musí mít konkrétní projekty. Projekty musí naplňovat konkrétní lidé a na to všechno musíte mít peníze. Protože my budujeme úplně novou organizaci, která musí mít silné ústředí, ale i silná regionální pracoviště. Speciální státní správu v ochraně přírody totiž musíte vykonávat jednotně, ale při tom s místní znalostí.

Ušetříte spojením nějaká pracovní místa?

Zpočátku jsme si mysleli, že ano. Měli jsme představu, že ušetříme 20 – 30 lidí v propojené ekonomicko-provozní sekci a že naopak posílíme regionální pracoviště. Jenže vzhledem k tomu, že ministr rozhodl odloučit Správu jeskyní jako novou příspěvkovou organizaci, tak se ekonomicko-provozní pracovníci přesunuli tam a celkově se neušetří skoro nic. Odešlo tam 113 lidí. Na ústředí zůstane po prvním kroku reorganizace kolem 160 lidí. Někaké úspory okolo 20 lidí však nakonec dosáhneme v souvislosti se vznikem veřejných výzkumných institucí.

Proč vznikla samostatná Správa jeskyní?

AOPK je standardní složka státu s pasivním rozpočtováním – co dostaneme z resortu, to máme. Naproti tomu Správa jeskyní je ekonomicky dynamická příspěvková organizace, která získává většinu peněz zvenčí, zejména ze vstupného. Ekonomicko-provozní logika v tom tedy je, navíc zákon s touto organizací dlouhodobě počítal.

Správa ochrany přírody se tedy „rozpuští“ ve strukturách nové organizace?

Ano. Správu ochrany přírody tvořily Správy CHKO a ústředí. U Správ CHKO jsou ¾ věcí, které

mají dělat, dány ze zákona, a ze zákona je dané i jejich sídlo – zpravidla jsou lokalizované u fenoménů, které chrání. Jsou ale velmi nerovnoměrně rozptýleny po republice. V severních Čechách jsou místa, kde máme čtyři CHKO těsně vedle sebe. Ale třeba v západních Čechách je jen Český les, jižně od Prahy jen malý Blaník. Pro rovnoměrnější pokrytí republiky je tedy nutno využít i krajská střediska bývalé Agentury. Správ je dnes 24, středisek Agentury je 13, celkem jde tedy o 37 regionálních pracovišť.

Agentura bude i nadále vykonávat speciální státní správu prostřednictvím Správ CHKO?

Ano. Zkusili jsme v minulosti tento stav několikrát změnit, ale neprošlo to – každý si představoval, že by se vše příliš centralizovalo. V posledním volebním období jsme zkusili přičlenit národní parky, aby speciální státní správa byla dohromady. Nevyšlo to.

Třeba v USA jsou všechny národní parky, národní monumenty a národní rekreační území řízeny jedním federálním úřadem zvaným National Park Service. U nás se prosazují spíš rakousko-uherské zvyklosti. Agentura ochrany přírody a krajiny by měla zajišťovat velký díl speciální státní správy prostřednictvím Správ CHKO, které ale vystoupily z hranic CHKO, co se týče kriticky a silně ohrožených druhů a také ptáčích oblastí, do kterých zasahuje národní přírodní rezervace nebo památka. Tuto povinnost dostaly ze zákona. Ze zákona a z pověření ministerstva dostaly také za povinnost zajišťovat péči o 230 národních přírodních rezervací a národních přírodních památek – některé jsou uvnitř CHKO, ale více než polovina je jich mimo CHKO.

Bude nová AOPK zajišťovat i vědecký výzkum?

Někdo se domnívá, že ochrana přírody je vědecká disciplína. Myslí si to i někteří ochranáři. Jenže Agentura ochrany přírody a krajiny nikdy vědeckou institucí nebyla a ani nemůže být. Moje představa je, že musí být velmi kvalitní odbornou institucí zajišťující ochranu přírody s využitím speciální státní správy. A co je kvalitní ochrana přírody a speciální státní správa? Je to navýsost společenská disciplína, zjednodušeně řečeno „ochrana přírody pro lidi před lidmi se záměry poškozujícími přírodu“. To není o nějakých razítkách, kterými cosi zakazují – to by se nijak nelišilo od obecné státní správy.

Co všechno ke speciální státní správě potřebujete?

K dobré ochraně přírody vykonávané prostřednictvím speciální státní správy potřebujete mít čtyři, resp. pět pilířů. Prvním je dobrý zákon – a přes všechny výhrady náš zákon o ochraně přírody a krajiny je dobrý. Druhým pilířem jsou peníze. Nejde jen dávat pokuty, peníze musí být na pozitivní opatření, která mají smysl a pomocí nichž můžete vtáhnout veřejnost. Jde o účelné adresné dotace na podporu krajinotvorných opatření, která potřebujeme ke zvýšení ekologické stability, biodiverzity, zvýšení přirozené retenční schopnosti krajiny. Třetí pilířem je, že musíte o přírodě něco

vědět, musíte mít tedy kvalitní lidi. Když chcete chránit střevlíka, tak musíte vědět, kde je a jak se vyvíjí jeho početnost. Přírodovědné poznatky jsou nenahraditelnou podmínkou ochrany přírody, nikoli však podmínkou postačující. Čtvrtým pilířem je informovaná veřejnost, která vnímá kvalitní životní prostředí jako součást svého hodnotového žebříčku a považuje za normální, že se příroda chrání. A pak je tu ještě pátý pilíř: všechny tyto čtyři pilíře se musí propojit a proporčně aplikovat. Proto musí být ochránář komplexní osobnost. Jen dobré zákony nestačí, jen peníze také ne. Teprve když se dají ty čtyři pilíře dohromady, tak vzniká efektivní speciální státní správa ochrany přírody. A proto je tady Agentura, která bude všechny tyto čtyři pilíře rozvíjet. Zkušenosti ze světa ukazují, že právě tato cesta je úspěšná.

Jak se změní náplň činnosti jednotlivých pracovníků AOPK?

Na Správách CHKO se změní poměrně málo, protože ze zákona je jejich činnost dost sešněrovaná. Přestože jsou zavaleni úřadováním, je třeba do jejich působnosti zanést více prostoru pro odborné činnosti. Částečně jim k tomu musí pomoci střediska Agentury, proto jsou s nimi propojeny. Programy středisek se musí posunout tak, aby reagovaly na potřeby speciální státní správy, a to i ve vztahu k EU. Některá střediska jsou velmi kvalitní, lidé tam jsou šikovní, vědí co dělat.

A náplň činnosti celé nové AOPK?

Začínají se tu rýsovat dva pilíře, co se týče celého systému speciální správy a naplňování požadavků EU: tím prvním je naplňování směrnice o monitoringu stanovišť a druhý, druhým je efektivnější naplňování krajinotvorných programů. Obojí je nová věc, obojí má vazbu na EU. Monitoring už běží letos, krajinotvorné programy z operačních programů začnou fungovat příští rok.

Monitoring je zpětné zrcadlo pro kvalitní výkon státní správy – chci-li něco chránit, musím vědět, kde to je a jak se vyvíjí. Pak teprve se dají přijmout nějaká opatření – buď někomu něco zakázete, nebo tam postavíte čistírnu či třeba tůň, aby chráněný organismus přežil. Monitoring je strašně důležitý. Zastavil jsem při něm jeden nezdavý proces, který tu byl. Z MŽP dostaneme na monitoring 28 mil. Kč. Terénní práce ale měly být zařizovány z 95 % pomocí externistů, což není dobré. My máme přes 600 lidí, z toho je přes 500 odborníků, ve kterých je obrovský potenciál. Proto budeme do budoucna většinu prací zajišťovat vlastními silami. Už proto, že s daty, která sbírá někdo jiný, bychom se dostatečně neidentifikovali, navíc nám externí spolupráce odčerpávala kvalitní pracovníky. Mnozí by nám takto utekli z Agentury a radši pracovali na smlouvu.

Navíc v AOPK je poměrně nízký plat, lidé tu berou kolem 18 000 Kč hrubého, a tak se mi sešlo na stole několik stovek žádostí o podnikání. Z toho dvě třetiny by mohly být vnímány jako střet zájmů. Proto chci, aby monitoring prováděli naši zaměstnanci, aby měli možnost si legálně přivydělat a nehledali uplatnění někde jinde.

Budete monitoring dělat úplně sami?

Ne. Letos budou naši lidé dělat 25 – 30 % prací, více to nejde, protože už jsou s externisty uzavřené smlouvy. Příští rok už by to ale mělo být aspoň polovina objemu prací. To by mělo přispět k profesionální stabilizaci agentury, ke zkvalitnění lidí a k identifikaci programů.

Monitoring provádíte pro potřeby Natury 2000?

Druhy i stanoviště monitorujeme nejen pro reporty EU do Bruselu, ale i pro naše potřeby, tedy ke zkvalitnění státní správy v ochraně přírody.

A co druhý pilíř – krajinotvorné programy?

AOPK má asi 300 mil. Kč na program péče o krajinu a dalších 200 – 300 mil. Kč jde na revitalizace. V CHKO a rezervacích to zajišťují přímo naši lidé, mimo ně jde o dotace pro vlastníka či hospodáře – např. na posekání louky. Příští rok se objeví nový operační program, podprogram Péče o krajinu a přírodu, s částkou 1 – 2 mld. Kč. Probíhají diskuse, jakou pozici tam bude mít AOPK. V pesimistické verzi bude platebním centrem pouze SFŽP. Ti jsou schopni dělat velké věci v řádu desítek milionů, jenže opatření v krajině jsou v řádech daleko nižších, a na to Fond není uzpůsobený. Navíc do krajiny vidí daleko hůř než my. Kromě toho bude potřeba sehnat peníze na kofinancování, a my se obáváme, že na to půjdou naše peníze na krajinotvorné programy. Nám by pak zůstaly prázdné ruce. My bychom pouze nešťasně hleděli na Fond, který by se to velmi neobratně snažil rozdělit. Proto my jako AOPK chceme dělat pro SFŽP servis se vším všudy a vydávat pro ně stanoviska z odborného i ekonomického hlediska. SFŽP by na základě našich stanovisek peníze administroval, což kvalitně umí. Naše střediska by tak mohla dostat mnohem víc peněz a prostředky do péče o krajinu a přírodní prostředí by byly efektivněji vynakládány s místní znalostí. Tomu všemu budeme muset přizpůsobit i skladbu pracovníků. Velká část z nich bude provádět monitoring a zajišťovat realizaci těchto programů.

Nezapomenete na práci s veřejností?

Ne, ta tam bude také. Všechno, co děláme, ovlivňuje naši pozici u veřejnosti. Dobře provedené krajinotvorné opatření je někdy lepší než sebelépe napsaný článek. Jinak práci s veřejností v užším slova smyslu někdy trochu podceňujeme, měli bychom si vzít vzor v národních parcích či se inspirovat v zahraničí. Podle mé představy bychom měli změnit časopis Ochrana přírody tak, aby to byl bazar zkušeností, které mohou pomoci při aplikaci speciální státní správy. Dobře, že časopis přežil, ale měly by se tam více věnovat aktuální zkušenosti. To se ovšem týká odborné veřejnosti.

Do operačního programu jsme zahrnuli i podporu práce s „běžnou“ veřejností. Na Správách CHKO i u některých velkých rezervací by měla být informační a návštěvnická centra tak, jako je to u národních parků. Nabízí se tu prostor pro propojení s neziskovým sektorem. Centra by měla být přímo u chráněných fenoménů. My totiž potřebujeme přesvědčit běžné občany, kteří o přírodě nic moc nevědí, že jde o unikátní hodnoty, které stojí za to chránit. Je

důležité, aby vnímali hodnotu přírody pro normální život. Proto chci, aby vznikla publikace typu „Nejkrásnější výlety v našich národních parcích, CHKO a rezervacích“. V každé CHKO by se měly vytipovat výlety, při nichž návštěvníci poznají celé spektrum zajímavostí, a to pro pěší i pro cyklisty.

Bývalý ředitel SOP Petr Dolejský měl představu, že by se měly optimalizovat hranice CHKO tak, aby tam nespádaly velké aglomerace jako třeba Děčín či Luhačovice. Lidé vás totiž často berou jen jako někoho, od koho musí získat zbytečné další razítko při banální výměně okna....

Ano, uvažujeme o tom léta, dokonce to máme v Programu rozvoje CHKO. Navíc rozumím tomu, že chceme-li nové CHKO, tak bychom někde mohli zase ubrat. Některé CHKO vznikly před 50 lety za zcela jiné situace – byly jiné pravomoci, nebyla regulace, hranice CHKO byla jen čára na mapě. Pak nevadilo, že tam spadá půl Děčína, Rožnov či Litovel. Myslím, že by bylo rozumné tato místa vykrojit z CHKO pryč, zmenšit se tím prostor pro třenice s veřejností a zbude víc síly na péči o volnou krajinu. Jenže změna hranic CHKO je složitá procedura, zejména ve vztahu k vlastníkům. Bude to proto delší proces.

Jak vypadá současná situace s Naturou 2000?

Gestorem je MŽP ve spolupráci s AOPK. Udělal se tu velký kus práce. Ptačí oblasti už jsou z velké části vyhlášeny. V evropsky významných lokalitách má ČR dvě biogeografické oblasti, panonskou a kontinentální. Panonská dopadla dobře a mohou se tam po určitých korekcích brzy začít vyhlášovat chráněná území. Kontinentální dopadla trochu hůře, ale v rámci EU jsme na tom stále ještě velmi dobře. Komise nám dala za úkol doplnit a upřesnit seznam, a na tom teď bude Agentura pracovat. To bude trvat tak rok. Až se to upřesní a doplní, tak se budou lokality vyhlášovat v patřičné kategorii chráněných území.

V jaké kategorii budou lokality vyhlášovány?

To bude různé. Část jako národní přírodní rezervace, které bude vyhlášovat MŽP a spravovat je bude AOPK. Dále půjde o přírodní rezervace, které budou vyhlášovat kraje. My se jim budeme snažit pomáhat. Dalším typem je pak smluvní ochrana ve spolupráci s vlastníkem. Ta by měla být prioritní, dohoda s vlastníky spojená s kompenzacemi je důležitá. Nepodaří-li se vyjednat smluvní ochranu, tak bude vyhlášena v jiné kategorii. Na dohodu je čas jen rok a je tedy v zájmu vlastníků, aby na ni přistoupili. Peníze na Naturu půjdou rovněž z operačního programu. Těch území souhrnně bude okolo devíti set, většina z nich je však lokalizována již do stávajících chráněných území.

Celá procedura, předpokládám, začne do dvou let, a musíme ji zvládnout po zahájení do dalších šesti let. Jinými slovy řečeno, budeme mít dost dlouho co dělat. Výsledky a způsob jejich dosažení budou důležité pro vnímání celé ochrany přírody u nás i v zahraničí.

Děkuji za rozhovor.

Národní technické muzeum hostilo oslavu Světového dne životního prostředí

Hned několika akcemi si dne 5. června v Národním technickém muzeu v Praze děti, politici i podnikatelé připomněli Světový den životního prostředí, který se v tento den slaví již od roku 1972.

Zdeněk Fučík, jednatel firmy Procom Bohemia, přebírá známku Ekologicky šetrný výrobek za dva kondenzační plynové kotle.
Foto archiv MŽP

Studenti přebírají ocenění za soutěž „Když schází voda“
Foto archiv MŽP

V muzeu na výstavě se sešly desítky proslulých staveb celého světa, jako je například šikmá věž v Pise, či příkladů lidové architektury. Samozřejmě nikoli „naživo“. Šlo totiž o nejlepší modely těchto staveb, které přihlásili soutěžící do druhého ročníku soutěže o nejzdařilejší model z vlnité lepenky. Tu pro studenty středních stavebních škol vyhlásily Svaz výrobců vlnitých lepenek a MŽP. Kromě tradiční kategorie „Světové stavby“ byla v letošním roce právě pod patronací MŽP vyhlášena i kategorie „Lidová architektura“. Cílem soutěže je upozornit na ekologické přednosti vlnité lepenky. V kategorii „Lidová architektura“ získala cenu MŽP Střední průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí za model kaple sv. Cyrila a Metoděje na Radhošti. V kategorii „Světové stavby“ zvítězila opět SPŠ stavební Valašské Meziříčí, tentokrát s modelem kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou, 2. místo obsadila Střední odborná škola stavební Kolín za model šikmé věže v Pise a na 3. místě se umístil model Eiffelovy věže v Paříži od studentů SPŠ stavební Lipník nad Bečvou.

MŽP také spolu s Národním parkem České Švýcarsko uspořádalo soutěž pro děti a mládež k Mezinárodnímu roku boje proti suchu a rozšiřování pouští pod názvem „Když schází voda“. Hlavní cenu, týdenní prázdninový pobyt v Českém Švýcarsku, získala v kategorii 11–15 let Kateřina Nováková z Mníšku pod Brdy a v kategorii 15–19 let Mirek Král ze Strážnice.

Světový den životního prostředí 2006 byl významný i pro podnikatele, kteří berou ohled na životní prostředí. Ministr Libor Ambrozek totiž v NTM předával také nové certifikáty výrobkům, které splnily kritéria pro ekoznačku Ekologicky šetrný výrobek. Dosud se ekoznačkou pyšní již 83 firem a více než 320 výrobků. 5. června k nim přibyl toaletní papír společnosti Merida Hradec Králové a dva plynové kotle pro ústřední vytápění Hamworthy Wessex ModuMax a Geminox THRI od firmy Procom Bohemia Stará Boleslav.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Studenti střední odborné školy stavební Kolín získali 2. místo za model šikmé věže v Pise.

Foto Jana Plamínková

Ekologické veletrhy Brno 2006

V pořadí 12. mezinárodní vodohospodářská výstava VODOVODY – KANALIZACE a 12. mezinárodní veletrh techniky pro tvorbu a ochranu životního prostředí ENVIBRNO se poprvé uskutečnily na brněnském výstavišti pod jednou střechou. Vystavovatelé uvítali propojení oboru vodohospodářství a environmentálních technologií. Výsledkem je na tři sta firem z deseti zemí, které se na veletrzích prezentovaly. Celkem obsadily výstavní plochu téměř 11 000 metrů čtverečních. Spojení obou akcí přilákalo jen za první dva dny návštěvníky z 21 zemí ze tří světadílů, celkem se „ekologických veletrhů“ zúčastnilo deset tisíc odborníků.

Vystavovatelé na veletrhu představili téměř 40 novinek, nejlepší z nich byly oceněny v soutěži o Zlatou medaili. Konkrétně šlo o monoblokové uzavírací šoupátko vystavovatele Hawle Armatury spol. s r. o. z Jesenice u Prahy a o podzemní hydrant Supra PE 280 V z Jihomoravské armaturky spol. s r. o., Hodonín. Pět cen bylo uděleno v soutěži Nejlepší stavby vodního hospodářství 2005 a šest stavebních podniků získalo ocenění v soutěži Ekologická stavba roku. Uskutečnila se též 7. vodárenská soutěž zručnosti a soutěž o nejpůsobivější expozici AURA.

V rámci odborného doprovodného programu se uskutečnila řada konferencí a seminářů i diskusních setkání a soutěží. K nejvýznamnějším patřil česko-izraelský seminář – v Brně se prohloubila spolupráce obou zemí, která začala před třemi lety. Izraelská delegace, kterou vedl vodní komisař Shimon Tal, vysoce ocenila úroveň a náplň komplexu „ekologických veletrhů“. Na brněnském výstavišti zavítal ministr životního prostředí Maroka Mohamed El Yazghi, který se na něm setkal se svým českým protějškem Liborem Ambrozkem. V Business Centru se uskutečnil workshop sedmi desítek německých a českých firem, který vyústil v řadu konkrétních dohod o partnerské spolupráci. Na půdě brněnského výstaviště se setkali též představitelé Jihomoravského kraje s kolegy z Utrechtu a zasedala Komise Rady Asociace krajů ČR pro životní prostředí a zemědělství.

Nosnou částí doprovodného programu ekologických veletrhů byl tradiční Envikongres – třídní konference konaná pod záštitou ministerstev životního prostředí, zemědělství, průmyslu a obchodu. V devíti blocích zaměřených především na integrovanou ochranu životního prostředí, odpadové hospodářství, systém účetnictví a reportingu udržitelného rozvoje a problematiku energetické účinnosti vystoupili zástupci ministerstev, vládních a nevládních organizací i průmyslových podniků.

Aktuální téma ochrany před povodněmi bylo prezentováno Českou protipovodňovou asociací v bazénu před pavilonem Z. „Brno se díky němu stalo jediným městem v Evropě, kde je možno předvést různá protipovodňová opatření. Dobře je, že nás navštěvují odborníci, starostové, zástupci veřejné správy,“ řekl prezident asociace. Návštěvníky zaujaly mimo jiné ukázky ochrany rodinného domu i pokládání mostovky speciálním tankem.

Základní statistické údaje	
Celkem zastoupených firem	300
Počet zastoupených zemí	10
Zahraniční návštěvníci – počet zemí za první dva dny	21
Celková výstavní plocha m ²	10 711

Řekli o „ekologických veletrzích“

Libor Ambrozek, ministr životního prostředí:

Brno se stává hlavním městem ekologie a životního prostředí. Soustředění obou akcí na brněnském výstavišti je obrovským přínosem a dá se očekávat, že bude přibývat i zahraničních návštěvníků zejména z okolních zemí. Toto výstaviště poskytuje řádově lepší podmínky než pražské. Potkávají se tu výrobci technologií, provozovatelé vodárenských zařízení, zástupci municipalit, starostové apod. Ekologická výstava získala jinou dimenzi a nabyvá komplexní rozměr.

Pavel Punčochář, náměstek ministra zemědělství: S ekologickými veletrhy jsem velmi spokojen, vynikající úroveň měl česko-izraelský seminář na téma Průmysl a voda 2006. Všichni hosté z Izraele dostali prostor prezentovat ze své produkce to nejzajímavější pro rozvoj vzájemné spolupráce. Pro české účastníky byly nejatraktivnější témata tzv. malé technologie. Například progres v technologickém čištění odpadních vod a dezinfekce ultrafialovým světlem. Účast a zájem o akci byla vyšší než při prvním setkání s izraelskými partnery v roce 2003.

Karel Tureček, náměstek ministra průmyslu a obchodu: Integrace projektů ENVIBRNO a Vod-Ka do jednoho komplexu vede ke zvýšení prestiže této obsahem významné vodohospodářské a environmentální akce ve střední Evropě.

Mohamed El Yazghi, ministr životního prostředí Maroka: Jsem rád, že jsem mohl navštívit „ekologické veletrhy“ v Brně a setkat se na půdě brněnského výstaviště se svým českým protějškem. Hovořili jsme na společné téma – ochrana životního prostředí, vodních toků i lesů. Cílem mé návštěvy byla možnost pro zahájení spolupráce mezi Českem a Marokem v oblasti životního prostředí a vodního hospodářství. Obě země máme podobné problémy, zajímám se o české environmentální technologie. Chceme využít know-how a technologií, které nabízejí české firmy v oblasti vodního hospodářství i životního prostředí.

Tomáš Drmola, generální ředitel Hawle Armatury spol. s r. o.: Z ekologických veletrhů odjíždíme s pocitem maximální spokojenosti. Brněnské výstaviště poskytuje veškerou infrastrukturu a dobré zázemí pro vystavovatele i pro návštěvníky. Překvapil nás velký zájem o tuto akci v Brně i o naši expozici. Setkali jsme se zde s obchodními partnery z tuzemska i Slovenska. Navíc jsem získali Zlatou medaili za nejlepší výrobek a představili všechny naše novinky.

Příští ročník veletrhu se koná 29.–31. května 2007.
(z veletržní tiskové zprávy vybrala Pla)

První česká města se přihlásila k Evropskému dni bez aut

Města **Česká Lípa** a **Sokolov** patří mezi první města Evropské unie, která se letos přihlásila k aktivní účasti na Evropském dni bez aut (EDBA). České Budějovice, **Kroměříž** a **Letovice** jsou zase mezi prvními městy, která se v roce 2006 zúčastní jak Evropského týdne mobility, tak i Evropského dne bez aut.

Evropský den bez aut (22. září) a s ním spojený Evropský týden mobility (ETM, 16. – 22. září) jsou osvětové a propagační akce, které mají v evropských městech podpořit ekologicky přijatelnější a udržitelnější způsoby dopravy a napomoci při omezování individuální automobilové dopravy ve městech.

V letošním roce se tematicky zaměří na problematiku ochrany klimatu. Tomu odpovídá i ústřední heslo obou akcí „**Chraňme klima Země**“. Programy mají být

zaměřeny na snížení spotřeby energie v dopravě a na udržitelnou dopravu, šetrnou k životnímu prostředí.

Kampaně se mohou zúčastnit všechna města. Vedení města musí podepsat Chartu (dokument, ve kterém jsou stanovena pravidla a rámec akce), ve které jsou uvedena všechna pravidla pro účast. Charta i další podrobnosti jsou městům i veřejnosti k dispozici na internetové stránce MŽP <http://www.env.cz/edba>.

Evropský den bez aut se koná v Evropě od roku 2000. Od roku 2002 se pak stal součástí Evropského týdne mobility. U nás se EDBA a ETM zúčastnila 4 města v roce 2002, 13 měst v roce 2003, 25 měst v roce 2004 a 34 měst v roce 2005.

Mgr. Eva Veverková,
odbor vnějších vztahů MŽP

Zasedání GreenEnforce – první evropské setkání inspektorů ochrany lesa a ochrany přírody

Ve dnech 10.–12. května se v České republice uskutečnilo první zasedání expertů v rámci nové evropské sítě GreenEnforce. K zorganizování tohoto setkání byli Evropskou komisí pověřeni pracovníci ČIŽP. Jednání se zúčastnilo 27 zahraničních odborníků z 15 členských zemí, z toho dva vrcholní představitelé Evropské komise z generálního ředitelství pro životní prostředí.

Nově vznikající síť byla založena v loňském prosinci a měla by zajistit integrovaný přístup a rovnováhu při implementaci a následném prosazování požadavků v oblasti ochrany přírody a lesnictví na základě dobrovolného iniciativního přístupu členských zemí.

Program zasedání zajistil vzájemnou výměnu zkušeností v oblasti dozorové činnosti v chráněných územích, která mají být součástí celoevropské soustavy NATURA 2000.

Závěrem jednání se účastníci shodli na tom, že prioritní součástí ochrany stanovišť by měla být zejména prevence spočívající v definování rizik majících vliv na stav předmětu ochrany stanoviště, monitorování jeho výskytu, jakož i v důsledném informování dotčených stran o požadovaných opatřeních souvisejících s péčí o tato stanoviště. Pokud preventivní opatření selžou,

je nevyhnutelné využít dostupných metod prosazování práva, což většinou znamená sankce v podobě nařízení povinností, zákazu činnosti či uložení pokut. V září letošního roku se uskuteční druhá etapa projektu ve Švédsku. Výsledkem by měla být závěrečná zpráva, zahrnující tzv. dobré praktiky v uvedené oblasti, případně doporučení pro dosažení vyhovujícího stavu.

ČIŽP k účasti na zasedání expertů pozvala i odborníky z ostatních vrcholných orgánů státní správy ČR – MŽP, MZE, AOPK, CENIA, aby zde mohli uplatnit své zkušenosti i názory a na druhé straně využili možnost vyslechnout si zahraniční zkušenosti „z první ruky“. Při organizaci zasedání ČIŽP pomohli i kolegové ze Správy národního parku Krkonoše a ze Správy CHKO Český ráj.

Ivana Awwadová, mluvčí ČIŽP

Vláda dala více než 350 milionů na životní prostředí a povodně

Více než 350 milionů na projekty, které souvisejí s povodněmi a životním prostředím – to je výsledek jednání vlády dne 24. května. Peníze jsou určeny především na obnovu přirozené funkce vodních toků, dekontaminaci znečištěné zeminy a modernizaci předpovědní služby Českého hydrometeorologického ústavu.

„Vláda na mou žádost vyčlenila peníze pro oblast, kde opravdu chybějí. Více než 100 milionů korun tak půjde na dekontaminaci půdy a sanaci starých naftových sond, které ohrožují životní prostředí. Přes 140 milionů je určeno na revitalizaci potoků a rybníků, které v krajině pomáhají zadržovat vodu a tím snižují riziko záplav. Přes sto milionů dostane také Český hydrometeorologický ústav, který zdokonalí svou předpovědní výstražnou službu,“ vypočítává ministr životního prostředí Libor Ambrozek.

Vláda rozhodla na základě požadavků krajů o vzniku dvou nových programů ISPROFIN:

- Státní podpora MŽP při obnově území postiženého povodní v roce 2006 ve výši 143,8 milionu Kč
- Státní podpora na odstranění, dekontaminaci vyčištěné zeminy a likvidaci nevhodně zabezpečených sond, u nichž není znám vlastník nebo vlastník bez náhrady zanikl, ve výši 102 milionu Kč.

Na modernizaci ČHMU je vyčleněno 105,8 milionu Kč. Peníze jsou určeny na opatření nutná k zabezpečení a zdokonalení předpovědní a výstražné povodňové služby a na návrh a realizaci vybudování povodňového informačního systému.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Změny v odboru odpadů

Od 1. 5. 2006 došlo na MŽP příkazem ministra k těmto změnám v odboru odpadů:

- 1) odbor odpadů se mění na odbor koncepcí odpadového hospodářství, který se člení na dvě oddělení
 - a) oddělení přeshraničního pohybu odpadů
 - b) oddělení koncepcí a mezinárodní spolupráce
- 2) Zřizuje se odbor odpadových technologií a obalů, který se člení na 2 oddělení
 - a) oddělení technologií a zpětného odběru
 - b) na oddělení obalů.

(z tiskových materiálů MŽP)

14. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj

Ve dnech 1.–12. května 2006 se uskutečnilo v sídle Organizace spojených národů v New Yorku 14. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj, které představovalo první rok dvouletého cyklu, jehož úkolem bylo vyhodnocení pokroku dosaženého mezinárodním společenstvím v takových oblastech, jako jsou energie pro udržitelný rozvoj, průmyslový rozvoj, znečištění ovzduší a atmosféry a změna klimatu.

Delegaci České republiky, složenou ze zástupců Ministerstva zahraničních věcí, MŽP a MPO, vedl ředitel sekce strategicko-legislativní MŽP Jan Dusík.

Hlavní výstup

Letošní zasedání se zaměřilo na kritické vyhodnocení implementace cílů udržitelného rozvoje v kontextu hlavních dokumentů, jakými jsou Agenda 21 z r. 1992, Program dalšího plnění Agendy 21 z r. 1997, Rozvojové cíle tisíciletí z r. 2000 a Implementační plán Světového summitu o udržitelném rozvoji z r. 2002 pro výše uvedená hlavní témata.

Hlavním výstupem zasedání účastníků se států, mezinárodních organizací a zájmových skupin se stalo shrnutí diskuse předsedou, které identifikuje překážky, nedostatky, prostředky implementace, výzvy a nejlepší praxi. Diskuse potvrdily, že k dosažení cílů udržitelného rozvoje je zapotřebí průmyslového rozvoje, který minimalizuje negativní dopady na životní prostředí a zdraví obyvatelstva a zároveň zajišťuje důstojný sociální rozvoj. Stále rostoucí využívání energetických zdrojů, především fosilních, a průmyslový rozvoj jsou však v současné době hlavními zdroji znečištění ovzduší a emisí skleníkových plynů, proto je nutné usilovat o vývoj čistších, účinnějších a ušpornějších způsobů využívání energií, nových technologií, minimalizujících energetickou a materiálovou náročnost, a přijímat proto příslušná politická, ekonomická a fiskální opatření. Celkově byla vyhodnocena situace jako neuspokojivá, i když dochází k pozitivním trendům směrem k většímu využívání obnovitelných zdrojů energie jak v hospodářsky vyspělých státech, tak i v rozvojových, ke zvyšování objemu zahraniční rozvojové pomoci a k intenzivnější mezinárodní spolupráci. Pro urychlení implementace globálních, regionálních i národních cílů je nutné správně nastavit investiční prostředí, lépe využívat tržní mechanismy a financování inovací, dále integrovat zmíněná čtyři témata v národních strategiích udržitelného rozvoje a v dalších plánovacích mechanismech a posílit mezinárodní a regionální spolupráci za aktivní účasti vlád, mezinárodních organizací, soukromého sektoru a občanské společnosti.

Doprovodné akce

Vedle oficiálních jednání proběhly doprovodné akce, pořádané jednotlivými státy, agenturami OSN a dal-

šími mezinárodními organizacemi, které byly příležitostí pro výměnu a prezentaci zkušeností ohledně realizace konkrétních projektů či programů vztahujících se k udržitelnému rozvoji v oblasti energie, ochrany ovzduší, změny klimatu a průmyslového rozvoje a průřezových témat. ČR uskutečnila doprovodnou akci „Plánování a vyhodnocování udržitelného rozvoje na regionální úrovni – přenos zkušeností“, která představila výsledky projektu „Podpora při přípravě strategie udržitelného rozvoje ve vybraných krajích ČR“ realizovaného s podporou UNDP. Cílem bylo poskytnout zkušenosti s vytvářením strategií udržitelného rozvoje na nižší než národní úrovni za aktivní účasti představitelky Ústeckého kraje, který přijal Strategii udržitelného rozvoje v únoru letošního roku.

Letošní podrobné zmapování situace jak v celém světě, tak i v jeho jednotlivých regionech, bude sloužit pro 15. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj v příštím roce, na němž budou přijata politická rozhodnutí v oblastech stávajícího tematického cyklu. Přijetí politických rozhodnutí v r. 2007 si vyžádá značné úsilí o dosažení kompromisů mezi hlavními vyjednávacími bloky v rámci OSN, kterými jsou rozvojové státy, státy vyvážející ropu, členské státy EU a řada dalších hospodářsky vyspělých států v čele s USA.

Po ukončení 14. zasedání se ihned uskutečnila první schůze 15. zasedání, na které bylo zvoleno nové byro Komise OSN pro udržitelný rozvoj pro přípravu náročných jednání o politických rozhodnutích, která budou završena v květnu 2007. Místopředsdou byra byl za východoevropskou regionální skupinu zvolen zástupce České republiky – ředitel odboru politiky životního prostředí a mnohostranných vztahů Ministerstva životního prostředí a výkonný tajemník pracovních skupin Rady vlády pro udržitelný rozvoj (pro přípravu zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj a pro udržitelnou spotřebu a výrobu) Jiří Hlaváček. Zároveň tak představuje v byru jako jediný i evropský kontinent.

Podrobnosti o průběhu a výsledcích 14. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj možné získat na její webové stránce <http://www.un.org/esa/sustdev/csd/review.htm>.

(tisková zpráva MŽP)

Českou republiku navštívil marocký ministr životního prostředí

Od 20. do 24. května 2006 byl v České republice na oficiální návštěvě marocký ministr teritoriálního rozvoje, vody a životního prostředí Mohamed El Yazghi. Během svého pobytu v Česku si marocký ministr prohlédl Chráněnou krajinnou oblast Moravský kras a navštívil brněnské ekologické veletrhy – Envibrno a Vodovody a kanalizace.

V Brně se také ministr El Yazghi setkal s ministrem životního prostředí Liborem Ambrozkem. Jednali spolu o problematice vodního hospodářství a ochraně lesů, zásobování aglomerací pitnou vodou, čištění odpadních vod a boji proti desertifikaci. Dalšími tématy jednání byly otázky znečišťování ovzduší a uplatnění českých environmentálních technologií v rámci projektů zahraniční rozvojové spolupráce v Africe.

Ministerstvo pro teritoriální rozvoj, vodu a životní prostředí Maroka vzniklo v roce 1995. V roce 2003 byl přijat nový rámcový zákon o ochraně životního prostředí. Za ochranu životního prostředí zodpovídají také jiné resorty (např. Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo pro veřejné zdraví). Hlavní politickou koordinací problematiky životního prostředí zajišťuje Národní rada pro životní prostředí.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Další informace:

Zahraniční rozvojová pomoc ČR –

<http://www.mzv.cz/pomoc>

Zahraniční rozvojová spolupráce v gesci MŽP –

[http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPPMFALB7RC](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPPMFALB7RC)

Státní fond životního prostředí ČR získal certifikát ISO 9001:2000

Státní fond životního prostředí ČR absolvoval závěrečný dvoudenní audit a završil dne 25. května 2006 devítiměsíční úsilí o certifikaci systému řízení kvality podle standardu ISO 9001:2000.

Audit renomované společnosti Det Norske Veritas shledal zavedený systém jako nadstandardně kvalitní a rozhodl se udělit Státnímu fondu životního prostředí ČR certifikát v rozsahu těchto činností: Administrace a kontrola finančních prostředků poskytovaných na ekologické projekty podporované v rámci národních programů a v rámci fondů Evropské unie a Konzultační a poradenská činnost při realizaci podporovaných projektů.

„Certifikace Státního fondu životního prostředí ČR podle norem ISO 9001:2000 je jedním z dalších dů-

kazů, že intenzivně pracujeme na neustálém zlepšování standardu kvality služeb, produktu a zaměstnanců. Zároveň je i oceněním práce zaměstnanců, ke kterému se s díky přidávám,“ říká ředitel Státního fondu životního prostředí ČR Ing. Andrej Mudray. „Budeme pokračovat ve stanoveném trendu a na všech úrovních řízení budeme pokračovat v započaté práci s hlavním cílem – zvyšovat spokojenost našich zákazníků,“ dodává.

Mgr. Pavel Košek,
tiskový mluvčí SFŽP ČR

Deklarace o Boleticích pomůže šetrnému rozvoji území i ochraně přírody

„Deklaraci o společném postupu ve věci civilního využití území Vojenského újezdu Boletice považují za příspěvek k ochraně přírody v Jihočeském kraji. Regionální politici totiž uznali výjimečné přírodní hodnoty oblasti Chlumu, Smrčiny a dalších klenotů jihočeské přírody. Namísto neplodných diskusí o stavbě lyžařských areálů v těch nejceněnějších místech dokázali přijít s přijatelným návrhem na zpřístupnění části vojenského prostoru Boletice veřejnosti. Kraj také předložil konkrétní návrh pro využití části území Špičáku, o kterém se bude dále diskutovat,“ hodnotí podpis deklarace ministr životního prostředí Libor Ambrozek.

Deklaraci podepsali 24. května 2006 ministři životního prostředí, místního rozvoje, obrany a hejtman Jihočeského kraje.

Tato deklarace je součástí širších jednání, která se týkají ochrany přírody a využití rekreačního potenciálu Jihočeského kraje. Účastní se jich orgány kraje, MŽP a Národní park Šumava. Jejich cílem je trvale udržitelný cestovní ruch.

Ministerstva a kraj se shodly na následujících bodech:

- společně podpoří budoucí rozšíření Chráněné krajinné oblasti Šumava na celé území Boletic
- kraj nebude dále usilovat o výstavbu lyžařského areálu na Chlumu
- společně umožní zpřístupnění části vojenského prostoru Boletice pro veřejnost
- kraj předloží konkrétní záměr rekreačního využití části zpřístupněného území. Tento záměr bude posouzen podle příslušných zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí, zákon o ochraně přírody)

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Evropská komise zahájila kampaň upozorňující na problematiku klimatických změn

„I ty ovládáš změny klimatu“ je kampaň upozorňující na problematiku klimatických změn, kterou dne 5. června v Praze zahájili ministr životního prostředí Libor Ambrozek a Ladislav Miko z generálního ředitelství Evropské komise pro životní prostředí. Kampaň vyzývá k tomu, aby lidé v každodenním životě provedli malé změny a významně tak přispěli ke snížení emisí skleníkových plynů. Kampaň se snaží vyvolat pocit osobní odpovědnosti a pomáhat v boji proti klimatickým změnám. Jednotlivcům proto nabízí celou řadu praktických a snadno realizovatelných tipů, které najdou na webových stránkách www.climatechange.eu.com. Tuto kampaň, která probíhá zároveň ve všech členských zemích unie, zahájil v Bruselu 22. května předseda Evropské komise José Manuel Barroso a komisař pro životní prostředí Stavros Dimas.

Kampaň vychází z faktu, že domácnosti Evropské unie jsou zdrojem přibližně 16 % celkových emisí skleníkových plynů v EU, z nichž se většina tvoří v důsledku výroby a spotřeby energie.

Jan Pretel z Českého hydrometeorologického ústavu zdůrazňuje, že klimatická změna se netýká jen atmosféry, ale také oceánů, zemského povrchu a biosféry. Koncentrace CO_2 , které i v nejteplejších obdobích historie dosahovaly maximálně 280 ppm, dnes dosáhly už 380 ppm, přičemž celkové emise skleníkových plynů dnes odpovídají koncentraci 425 ppm CO_2 . Samotné emise CO_2 přitom vzrostly o 34 %. Škody vyvolané povětrnostními jevy za posledních 30 let narostly 5x–7x. Odhad dalšího vývoje nelze podle Pretela předpovědět, dají se dělat jen projekce, v nichž je nutné odhadnout vývoj ekonomiky, surovinových zásob a mnoha dalších parametrů. Proto vzniká celá řada scénářů, které odhadují nárůst teploty o 1,5 – 5,5 °C. „Nad 2 °C přitom mohou být rizika už nevratná,“ upozorňuje dr. Pretel.

„Pro Komisi je boj proti klimatickým změnám prioritou,“ říká Ladislav Miko z Generálního ředitelství Evropské komise pro životní prostředí. V EU probíhají aktivní jednání o tom, co bude po roce 2012, kdy vyprší cíle Kjótského protokolu. EU požaduje, aby se průměrná teplota nezvýšila o více než 2 °C,

Do triček kampaně se v Bruselu oblékl proslulý chlapeček, v Německu Goethe a Schiller.

Foto z webových stránek kampaně

ale nebude jednoduché tohoto cíle dosáhnout. „Pro dosažení tohoto cíle by bylo nutné snížit emise do r. 2050 o 60 %, ale k tomu bude muset přispět nejenom průmysl, ale také každý z nás,“ zdůrazňuje Ladislav Miko. „Tato kampaň doplňuje a posiluje naše politické a legislativní snahy. Jasně ukazuje, do jaké míry jsme všichni zodpovědní za změny klimatu a co může a musí jednotlivec udělat, aby hrozbám spojeným s klimatickými změnami zabránil.“

Ministr Ambrozek říká: „Mnoho lidí si možná myslí, že na jejich chování nezáleží. Já naopak tvrdím, že domácnosti v EU způsobují velkou část celkových emisí skleníkových plynů, takže každý z nás může přispět k jejich snížení. Tato kampaň podá občanům informace o klimatických změnách a o tom, jak mo-

ZTLUM. VYPNI. RECYKLUI. CHOŇ. ZMĚŇ SE

Změny klimatu a jejich dopady

Ke změnám klimatu již dochází. Za posledních sto let se průměrná světová teplota zvýšila o 0,6°C, a v Evropě skoro o 1°C.

Pět nejteplejších let podle záznamů NASA bylo v tomto pořadí:

1	2005
2	1998
3	2002
4	2003
5	2004

K oteplování dochází v důsledku stále většího množství skleníkových plynů, které vznikají jako vedlejší produkt lidské činnosti. Klimatologové předpovídají, že tento trend bude pokračovat – do roku 2100 se průměrná teplota na světě zvýší až

o 1,4°–5,8°C a v Evropě o 2°–6,3°C. Tyto teplotní nárůsty se možná nezdají velké, ale nesmíme zapomínat, že za poslední „Doby ledové“, která skončila před 11 500 lety, byla průměrná teplota na zemi jen o 5°C nižší, než je dnes. Ale tehdy se většina Evropy nacházela pod silným ledovým krúněm! Pár stupňů je v podnebí velký rozdíl.

Nynější změny klimatu se již v Evropě a ve zbytku světa projevují. Z dlouhodobého hlediska by mohlo dojít v jejich důsledku i k přírodním katastrofám, například k prudkému zvýšení hladiny moří a povodním, velkým bouřím a v některých částech světa též k nedostatku jídla a pitné vody. Změny klimatu se dotknou všech zemí, ale nejzranitelnější jsou rozvojové země. Ty jsou často závislé na činnostech, které změny klimatu velmi ovlivňují, jako je zemědělství, a nemají peníze na přizpůsobení se důsledkům klimatických změn.

(z tiskových informací kampaně)

hou sami k boji proti těmto změnám přispět. Dělat správnou věc není tak těžké, jak se zdá.“ Podle něj ale kampaň díky předchozím aktivitám MŽP i nevládních organizací přichází „do půdy, která je už částečně připravená“.

Ředitel odboru změn klimatu na MŽP Tomáš Chmelík upozorňuje: „*Lidé mají představu, že jejich příspěvek ke globálním změnám klimatu je malý, ale není tomu tak.*“ Podle něj by bylo potřebné, kdyby bylo „módou“ šetřit životní prostředí. „*Šetrné spotřebiče jsou dražší, ale my často dáváme dost peněz za věci, které jsou dražší, jen proto, že jsou módní,*“ říká Chmelík.

Jak probíhá kampaň

Kampaň probíhá ve všech 25 zemích EU a zúčastní se jí i 17 ministrů životního prostředí. I v Praze se objevily billboardy k této kampani. Je na nich Země zobrazená pohledem z vesmíru a k ní je připojený termostát, který měří zvyšující se teplotu. Nápis hlásá: „*I ty ovládáš změny klimatu. Ztlum. Vypni. Recykluj. Chod. Změň se.*“ Podobné billboardy a velké plakáty byly instalovány i ve všech ostatních hlavních městech Evropské unie.

Také sochy v evropských hlavních městech jsou oblečeny do triček potištěných stejným nápisem. V Praze na Jungmannově náměstí si v den zahájení kampaně oblékly trička živé sochy – umělci namaskovaní jako sochy, které stojí na místě a během vystoupení mění svoje polohy. Za doprovodu violoncellisty představily sochy „zápas čtyř žvlů“, jehož umělecký koncept připravil Adam Halaš z hudební fakulty Akademie múzických umění v Praze. V dalších evropských městech si tričko oblékl např. bruselský čurající chlapeček – bronzová socha s vodotryskem, nebo sochy skladatele Johana Strausse ve Vídni. Pozornost na kampaň upoutávají v České republice reklamy v novinách a na billboardech a také aktivní účast známých osobností, jako jsou například Libor Bouček, Lejla Abbasová, Klára Jandová a Kristýna Peterková.

Živel Voda ze Zápasu čtyř žvlů se představil Pražanům i cizincům v den zahájení kampaně. Foto J. Plamínková

Na webových stránkách kampaně www.climatechange.eu.com má veřejnost k dispozici srozumitelné informace v 19ti jazycích unie, mimo jiné vysvětlení klimatických změn a jejich důsledků. Čtenář si může vybrat z padesátky tipů, jak snížit

ZTLUM. VYPNI. RECYKLUI. CHOĎ. ZMĚŇ SE

Libor Ambrozek, Ladislav Miko, Jan Pretel a Tomáš Chmelík seznamují na tiskové konferenci novináře s kampaní.

Foto J. Plamínková

emise, které sahají od snížení teploty topení v bytě o 1°C (což představuje až desetiprocentní úsporu energie na vytápění) až po radu nenechávat televizory a počítače zapnuté v pohotovostním režimu „stand – by“ (úspora energie 10%) nebo tisknout oboustranně (až 50% úspora papíru). Webová aplikace „uhlíková kalkulačka“ vypočítává množství oxidu uhličitého (CO₂), který nevznikne, pokud se lidé budou jednotlivých rad držet. Návštěvníci stránek si také mohou do počítače stáhnout energeticky úsporný šetřič obrazovky.

Kampaň je zaměřena i na žáky základních a středních škol. Budou vyzváni k podepsání závazku, že sníží a nadále budou snižovat své emise CO₂. Kampaň s rozpočtem 4,7 milionů EUR proběhne ve třech vlnách – v červnu, v září a v listopadu 2006. Pozornost veřejnosti na kampaň v celé Evropské unii mají upoutat reklamy v televizi, v novinách a řada elektronických komunikačních prostředků. Kampaně se účastní také známé osobnosti, například popové hvězdy, hudební skupiny a moderátoři.

Jednotlivec a emise skleníkových plynů

Přibližně 16% skleníkových plynů v zemích EU způsobují domácnosti. Každý občan Evropské unie ročně zapříčiní vznik jedenácti tun skleníkových plynů, především pak CO₂. Většinu emisí skleníkových plynů v EU způsobuje výroba a spotřeba energie (61%), následuje doprava (21%). Obojí totiž používají fosilní paliva (uhlí, ropu a zemní plyn), při jejichž pálení dochází ke vzniku CO₂. Z celkové spotřeby energie v EU připadá téměř třetina na domácnosti. Asi polovina emisí v dopravě je způsobena osobními automobily. Vyplývá z toho, že jednotlivci mají na tyto emise přímý vliv.

I v dalších odvětvích se však jednotlivec může podílet na snižování emisí. V průmyslu například tím, že sníží množství odpadu a bude jej recyklovat nebo kompostovat. Například výroba nové hliníkové plechovky je energeticky desetkrát náročnější než recyklace staré. V neposlední řadě mohou občané požadovat strukturní změny nutné k tomu, aby společnost produkovala co nejméně uhličitých emisí, například častějším využíváním obnovitelných zdrojů energie.

V České republice se od roku 1990 emise skleníkových plynů snížily o téměř 25%, z toho emise CO₂ o 23%. Převážná část snížení byla vyvolána ekonomickou transformací v 90. letech, přesto 5–7% tohoto poklesu lze připsat opatřením, které Česká republika aktivně učinila. Každý občan České republiky se na celkové bilanci podílí přibližně čtrnácti tunami skleníkových plynů a z toho dvanácti tunami CO₂, což je stále více než evropský průměr. Na celkovém množství emisí skleníkových plynů se podílí nejvíce oxid uhličitý CO₂ (86%), následovaný emisemi metanu CH₄ (7,5%) a oxidu dusného N₂O (5,5%). Největší podíl stále vykazuje energetický sektor (83%). Největší vzestup zaznamenala doprava, jejíž podíl na celkových emisích vzrostl z 3,7% v roce 1990 na 10,8% v roce 2004 a stále roste.

Jana Plamínková

(s využitím tiskové zprávy kampaně)

Webová stránka kampaně:

<http://www.climatechange.eu.com>

Webová stránka Evropské komise o změnách klimatu:

http://www.europa.eu.int/comm/environment/cites/home_en.htm

ZTLUM. VYPNI. RECYKLUI. CHOŇ. ZMĚŇ SE

Rady a tipy pro jednotlivce

Ztlum

1. Pokud si doma nebudete přetápět, můžete ušetřit spoustu energie a peněz. Snížením teploty jen o 1°C můžete ušetřit 5 až 10 % rodinných nákladů na energii a zamezit vzniku až 300 kg emisí CO₂ na domácnost a rok.

2. Množství energie potřebné k vytápění domova můžete snížit, když termostat naprogramujete tak, aby byl v noci, nebo když nejste doma, nastaven na nižší teplotu a v době, kdy se probudíte, nebo vrátíte domů, aby byla teplota opět příjemná. Výdaje za vytápění tím můžete snížit o 7 až 15 %.

3. Zvažte výměnu starých jednvrstvých oken za okna s dvojitým sklem. Tento krok vyžaduje počáteční investici, ale ztráty tepla okny se tak sníží na polovinu a dlouhodobě se to vyplatí. Pokud se rozhodnete pro to nejlepší, co může trh nabídnout (dřevěné rámy, dvojitě sklo s nízkou hodnotou prostupu tepla a meziprostor vyplněný argonem), můžete tepelné ztráty snížit o více než 70 %.

4. Když doma větráte, otevírejte okna pouze na několik minut a nenechávejte teplo unikat dlouhou dobu. Pokud byste celý den nechali v okně pootevřenou malou škvíru, pak by energie potřebná k udržení tepla uvnitř místnosti během šesti chladných měsíců (při venkovní teplotě 10°C nebo méně) způsobila vznik téměř 1 tuny emisí CO₂.

5. Dobrá tepelná izolace domu je jedním z nejúčinnějších způsobů, jak snížit emise CO₂ a dlouhodobě ušetřit energii. Ztráty tepla skrze zdi, střešku a podlahu obvykle představují více než 50 % tepelných ztrát z celého prostoru. Izolujte nádrže s horkou vodou, potrubí ústředního topení, dále všechny dutiny ve stěnách a za radiátory nainstalujte hliníkovou fólii.

Vypni

1. Nezapomeňte zhasnout světla, když je nepotřebujete. Zhasnutím pěti světel na chodbách a v místnostech vašeho domu, když je nepotřebujete, můžete ušetřit přibližně 60 EUR ročně a zamezit vzniku přibližně 400 kg emisí CO₂ ročně.

2. Vyplatí se přejít na energeticky úsporné žárovky. Jen jedna může snížit náklady na osvětlení až o 60 EUR a zabránit vzniku 400 kg emisí CO₂ během doby své životnosti a navíc mají 10krát delší životnost než běžné žárovky. Energeticky úsporné žárovky jsou při nákupu dražší, ale během doby své životnosti se peníze mnohonásobně vrátí.

3. Nenechávejte zařízení v pohotovostním režimu – používejte funkci „zapnout/vypnout“ přímo na přístroji. Televizní přijímač, který se zapíná na 3 hodiny denně (průměrná doba, kterou Evropané věnují sledování TV), je během zbývajících 21 hodin v pohotovostním režimu, přičemž v pohotovostním režimu spotřebuje přibližně 40 % energie.

4. Všimli jste si, že nabíječka mobilního telefonu v zásuvce ve zdi je horká, i když není připojena k telefonu? Je to proto, že stále spotřebovává elektřinu. Odhaduje se, že když necháte nabíječku v zásuvce nepřetržitě, promrhá se 95 % energie.

5. Klimatizace je skutečným hltounem energie – průměrná klimatizační jednotka v místnosti pracuje na 1000 wattů, což způsobuje přibližně 650 gramů emisí CO₂ za

hodinu a během této hodiny stojí přibližně 0,10 EUR. Alternativou mohou být ventilátory; jinak používejte klimatizace jen výjimečně a hledejte model s nejlepším využitím energie.

Recykluj

1. Použité sklo odnášejte do kontejneru na skleněné odpadky, třídte papír a lepenku, plasty a plechovky odděluje od zbytku odpadu. Recyklace jedné hliníkové plechovky ušetří 90 % energie potřebné k výrobení nové – 9 kg emisí CO₂ na kilogram hliníku! 1 kg recyklovaných plastů ušetří 1,5 kg CO₂, u 1 kg recyklovaného skla je to 300 g CO₂ a při recyklaci 1 kg papíru namísto jeho uložení na skládku se zabrání vzniku 900 g emisí CO₂ a dále emisím metanu.

2. Ještě lepší je odpad vůbec neprodukovat, protože většina výrobků, které kupujeme, způsobuje emise skleníkových plynů, např. během výroby a distribuce. Když si vezmete oběd do svačínové krabičky, kterou můžete použít opakovaně, místo abyste si ho dali do krabičky na jedno použití, ušetříte energii potřebnou k výrobě nových krabic na přepravu jídel.

3. Při nákupu ušetříte energii a odpad používáním donesených tašek místo toho, že si v každém obchodě vezmete tašky na jednorázové použití. Nejenže odpad uvolňuje do atmosféry CO₂ a metan, ale také může znečišťovat vzduch, podzemní vody a půdu.

4. Rovněž nepoužívejte čisticí utěrky na jedno použití a papírové ručníky – jen vytváří dodatečný odpad a k jejich výrobě je potřebná energie.

Chod

1. Pokud pravidelně jezdíte autem do práce, zkuste jednu z následujících alternativ: cyklistika, chůze, společné využívání auta, jízda veřejnou dopravou, práce z domova pomocí internetu. Každý litr paliva spáleného v motoru vozidla představuje průměrně uvolnění dalších více než 2,5 kg CO₂.

2. Snažte se vyhnout zejména krátkým cestám autem, protože spotřeba paliva a emise CO₂ jsou nepoměrně vyšší, když motor zůstává studený. Výzkum ukazuje, že jedna ze dvou cest autem po městě je na kratší vzdálenost než tři kilometry – jde přitom o vzdálenost, kterou lze snadno ujet na kole nebo ujit pěšky, což je také mnohem zdravější než sezení v autě!

3. Snažte se umývat auto ručně nebo pomocí trysky s tlakovou vodou namísto v myčce aut. Myčky aut spotřebují více elektřiny a vody než běžný způsob mytí.

4. Pokud chcete vyměnit vůz, věnujte pozornost spotřebě paliva svého nového auta. Uvažujte takto: pokud ujedete 15 000 km za rok (evropský průměr) a vyberete si model, který spotřebuje 5 litrů na 100 km namísto 7 litrů, ušetříte tak 300 litrů za rok. To představuje v penězích 300 až 400 EUR a nevznikne 750 kg emisí CO₂. Podle evropské legislativy musí výrobci automobilů uvádět v autosalonech a v reklamách informace o emisích CO₂ a spotřebě paliva nových aut.

5. Není dobré nechat vozidlo zahřívát, když stojí – množství paliva, které zahřívání spotřebuje, je větší než to, co ušetříte při zahájení cesty se studeným motorem.

(z materiálů kampaně vybrala Pla)

Vědci se vyjádřili ke stavu českých lesů

Více než 200 českých vědců a odborných pracovníků vydalo 10. května 2006 společné stanovisko, ve kterém hodnotí stav českých lesů, komentují příčiny špatného stavu a doporučují hlavní opatření ke zlepšení situace.

Pod stanovisko se podepsalo mnoho významných českých kapacit. Profesor Josef Rusek z Ústavu půdní biologie Akademie věd ČR přiznává, že stano-

sázet vhodné druhy, dbát na jejich věkovou rozrůzněnost, vyloučit vznik holin, nepřipustit degradaci porostů odvozem veškerých živin a podpořit přirozenou obnovu porostů.

Vědci prezentovali své stanovisko na tiskové konferenci. Zleva doc. Kirchner, doc. Farkač, dr. Hruška, dr. Bláha z Hnutí Duha, prof. Fanta a prof. Rusek. Foto autorka

visko nevznikalo lehce. „Je to kompromis mnoha odborných názorů,“ tvrdí Rusek. Zároveň jde o extrakt mnoha desetiletí výzkumů a desítek vědeckých publikací. „Chceme, aby se naše názory braly v potaz při novele lesního zákona,“ říká jeden ze signatářů Dr. Jakub Hruška z České geologické služby. Podle Josefa Fanty, renomovaného odborníka na lesy a profesora Univerzity ve Wageningen, Univerzity v Amsterdamu a Jihočeské univerzity, je nejcharakterističtější rysem českého lesnictví mlčení. „O problémech, s jakými se lesníci potýkají, se nemluví, neexistuje kontakt lesnického sektoru s veřejností. Lesnictví by prospělo, kdyby se veřejnost začala více zajímat o to, jak se s lesy hospodaří,“ tvrdí prof. Fanta.

Podle doc. Jana Kirschnera, ředitele Botanického ústavu AV ČR, jsou přetrvávajícím problémem smrkové monokultury. „Stále se u nás vysazuje 44 % smrku,“ tvrdí doc. Kirschner. Smrk se u nás přirozeně vyskytuje jen ve vyšších polohách a na podmačených půdách. Smrkové plantáže přitom půdu nadměrně vysušují, degradují a okyselují. Porosty na takových půdách jsou pak náchylné k polomům. „Viděli jste někdy polomy v bukovém lese?“ ptá se řečnický doc. Kirschner. Do rozumného managementu lesů nepatří podle něj ani holoseče. Podle doc. Jana Farkače z Fakulty lesnické a environmentální České zemědělské univerzity je nutné v lesích

„Stav zemědělských půd je největší ekologickou katastrofou, která nás kdy postihla. Zemědělské půdy prošly naprostou degradací a neplní funkci půdy,“ tvrdí rezolutně prof. Rusek, uznávaný odborník na půdní biologii. Trvá přitom 10–20 000 let, než vznikne 5 cm půdy. „Bez organismů půda zahyne, je to jen mrtvý substrát,“ říká prof. Rusek. Přitom na Šumavě v místech, kde jsou lesy napadené kůrovcem, jsou sice mrtvé stromy, ale půda pod nimi je živá a za velkého přísunu jehličí zde probíhá mohutná tvorba nového humusu. Na holosečných pasekách naopak vyhyne téměř kompletně celá půdní fauna a bude trvat stovky let, než se holosečné paseky z této rány vzpamatují. V mrtvé půdě rostou špatně i nově vysazené sazenice, což je problém i výsypek v severních Čechách.

Vědci kritizují i vápnění půd a udržování nadměrně vysokých stavů zvěře. Podle nich přispívá lesnictví k růstu HDP jen málo, tvoří pouze 0,6 % HDP, proto jsou daleko důležitější ekologické funkce lesnictví. Podle názoru vědců je třeba změnit legislativu a daňovou i dotační politiku.

Ministr životního prostředí Libor Ambrozek stanovisko českých vědců k péči o české lesy přivítal. Považuje jej za velmi důležitý podklad k práci na rozsáhlé novele lesního zákona, reformě lesnických dotací i dalších opatřeních.

„Je to zásadní varování před problémem, který už řadu let čeká na řešení. Údaje, které odborníci uvádějí, odpovídají i našim statistikám. Zdravotní stav českých lesů je skutečně špatný a do velké míry to způsobuje současné hospodaření,“ komentuje stanovisko Libor Ambrozek. „Moje představa o opatřeních, která je potřeba provést, se se stanoviskem odborníků z velké části překrývá. Součástí novelizovaného lesního zákona by určitě mělo být vyloučení holosečí či výsadba stromů odpovídajících přirozené druhové skladbě. Je také potřeba podstatně snížit stavy přemnožené zvěře. Blízké je mi i doporučení, aby alespoň část lesů v národních přírodních rezervacích a národních parcích byla ponechána přírodě. Přírodní procesy mají obrovský význam nejen pro biodiverzitu, ale i pro hledání způsobu účinné ochrany našeho přírodního bohatství.“

Jana Plamínková

Stanovisko vědců a odborných pracovníků k ochraně českých lesů

Navzdory poklesu emisí během 90. let zůstává stav českých lesů nadále špatný. Klíčové problémy shrnula už obsáhlá odborná zpráva o stavu lesních půd, kterou pro vládu připravil tým specialistů v roce 2001 (Hruška et Cienciala 2001). Jako vědci a odborníci, kteří se ve své práci lesy a jejich ochranou zabývají, považujeme za potřebné, aby příslušné úřady a zákonodárci provedli opatření, jež zajistí zlepšení. Své hodnocení současné situace a klíčová doporučení shrnujeme v tomto stanovisku. Je založeno na znalostech a expertních zkušenostech autorů, kteří pracují v oborech lesnictví, ekologie, botaniky či zoologie, geochemie půd a dalších souvisejících oblastech. Věříme, že poslouží k otevření i veřejné diskuse o tomto tématu.

Význam českých lesů

Lesy pokrývají 33% území České republiky. Mají několikerý zásadní význam. Představují přirozené biotopy velké části domácích druhů rostlin a živočichů, takže hrají klíčovou roli v uchování biologické rozmanitosti naší přírody. Tvoří důležitý prvek, který významně určuje ráz krajiny od hor do nížinných oblastí.

Jsou zdrojem dřeva, takže na nich závisí velká část místní ekonomiky v řadě obcí a měst, zejména v podhorských regionech, a celá průmyslová odvětví. Výrazně ovlivňují místní klima – na jejich poloze, rozloze a stavu například částečně záleží jestli, kde a kolik prší. Zvyšují retenční kapacitu krajiny, takže pomáhají zajistit přísun pitné vody, stabilní průtok v řekách a zároveň přispívají k ochraně před povodněmi. Brání erozi, zejména na prudkých svazích. Mají nezastupitelnou úlohu pro rekreaci.

Stav lesů

Zajištění těchto důležitých funkcí ovšem brání špatný stav českých lesů. Nesouvisí přitom pouze

s důsledky historického znečištění ovzduší a souvisejícího okyselování půdy, které způsobilo extrémní masové odumírání porostů v některých pohořích v 60. až 80. letech 20. století.

Lesy nadále chřadnou. Opakovaně dochází k případům hynutí porostů na větších či menších plochách vinou houbových chorob, napadení kůrovci i dalšími druhy hmyzu a polomů. Takzvané kalamitní těžby – tedy neplánované, vynucené vytěžení stromů, které z nějakého důvodu náhle uhynuly v místech, kde se zatím nemělo kácet – v posledních letech tvoří až desítky procent produkce dřeva (MZe 2005).

Ještě daleko větší část porostů je poškozena. Zdravotní stav lesů v České republice se hodnotí od roku 1986 na monitorovacích plochách programu ICP – Forest, který společně organizují Evropská hospodářská komise OSN a Evropská unie. Základním parametrem tohoto šetření je míra defoliace (ztráta jehlic nebo listů) stromů. V současné době přes 70% jehličnanů a 34% listnáčů starších šedesáti let vykazuje více než 25% ztrátu listů či jehličí (MZe et VÚLHM 2004).

Les v národním parku Krkonoše. Jaro 2006.

Foto J. Plamínková

Problém se v příštích desetiletích pravděpodobně ještě zhorší postupným oteplováním. Klimatické podmínky, ve kterých smrk už není schopen růst, se posunou do větších nadmořských výšek (Kalvová et al. 2003). Přestože míru stresu, kterým stromy budou trpět, zmírní vyšší koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře, očekává se posun vegetačních pásem a postupné odumírání i smrkových porostů ve vyšších polohách, kde měly doposud dobré podmínky k růstu: zejména v důsledku jejich neschopnosti odolávat v sušším klimatu hmyzím a houbovým škůdcům (Kalvová et al. 2003).

V důsledku holosečného hospodaření a pěstování smrkových monokultur dochází k degradaci lesní půdy, odplavování živin, mizí důležité půdní organismy, mění se její struktura a na mnoha místech je i půda sama ohrožena erozí.

Zásadním problémem je, že při ochraně lesů a jejich managementu se právě půdě věnuje jen velmi malá pozornost. Přitom však na jejím stavu závisí nejen dřevní produkce, ale veškerý život na jejím povrchu. Proto aspekty ochrany půdy v tomto stanovisku zdůrazňujeme. Život v půdě se musí chránit ve stejné míře jako nadzemní složky ekosystému.

Přirozená biologická rozmanitost v lesích významně poklesla. Intenzivně obhospodařované, zejména smrkové monokultury, které tvoří většinu porostů, nezajišťují biotopy nutné pro život řady původních lesních rostlin a živočichů. Desítky z nich patří mezi druhy vážně ohrožené vyhynutím, řada druhů už vyhynula.

Velká část lesů je silně poškozována spárkatou zvěří okusem, loupáním a ohryzem.

Smrkové monokultury také trpí nadbytkem dusíku. Ten se do ovzduší a lesních půd dostává hlavně ze spalín automobilů a z průmyslu. Produkce oxidů dusíku se v posledních letech dokonce zvyšuje, na rozdíl od emisí síry, které historicky poškozovaly lesy nejvíce, ale velmi klesly v 90. letech 20. století díky odsíření elektráren. Dusík je v lesních ekosystémech v nadbytku a způsobuje například nadměrný růst. Smrky se pak snadno lámou a vyšší obsah dusíku v pletivech činí stromy velmi atraktivními pro nejrůznější hmyzy a houbové škůdce.

Nerovnoměrné rozdělení lesů v České republice (chybí lesy v úrodných nížinách) způsobuje vysušování krajiny a erozi půdy v nízkých polohách. Zároveň klesla schopnost porostů zadržovat záplavy. Z nížin téměř úplně zmizely lužní lesy podél řek, kam se povodňová vlna mohla bez větších hospodářských škod rozlévat.

Příčiny špatného stavu lesů

Špatný stav lesů – hynutí porostů, ztráta odolnosti, kalamity, nízká biologická diverzita, pokles retenční schopnosti a dalších funkcí lesů, eroze – má několik příčin. Většina z nich souvisí se způsobem hospodaření. České lesnictví totiž konzervativně trvá na hospodářském modelu stejnověkého lesa a paseky.

Holoseče

Důsledky holosečí pro lesní ekosystémy jsou vážné. Obnažená vrstva humusu rychle mineralizuje, je deštěm smyta a odplavena.

Zároveň odumírají některé půdní bakterie, houby a půdní živočichové, kteří mají pro lesní ekosystémy a pro funkci půdy klíčový význam. Začnou dominovat druhy snášející sušší a teplejší půdu. Tím dochází k porušení důležitých rozkladných procesů v půdě a ke změně půdní mikrostruktury. Jsou tak přerušeny půdotvorné procesy, které probíhaly v původním lese. Obnova lesa je velmi ztížena také proto, že na holině vyhynou druhy půdní fauny, jež zajišťují přenos mykorrhizních hub na kořínky vysázených dřevin. Mykorrhizní houby jsou přitom pro stromky nesmírně důležité – pomáhají jim totiž získávat výživu z půdy.

Rozpadají se půdní komplexy, ve kterých je vázána voda a živiny. Půda se zhutňuje, ztrácí pórovitost, a tím i kapacitu zadržovat vodu.

Nepřežijí ani mladé semenáčky, které rostly ve stínu lesa – likviduje je prudké oslunění či poškození těžební mechanizací.

V takto degradovaném prostředí se posléze provádí výsadba mladých stromků, a to zpravidla přímo klimaxovými dřevinami (smrkem, jedlím, bukem a jinými). To je zásadně chybné: jednak jsou tyto dřeviny značně citlivé vůči nepříznivým podmínkám holin, jednak pro možný vznik genetických změn. Stromky tzv. klimaxových genotypů vyžadují v mládí růst v zástínu a na holině uhynou. Ujmou se převážně stromky pionýrských genotypů, které dokáží v tvrdých podmínkách na holině přežít. Tím se drasticky mění charakter celé populace – zkracuje se fyzický věk, snižuje se odolnost proti škůdcům, proměnlivost i adaptabilita ke změnám prostředí atd. Stromy vysázené na holinách bývají náchylné dříve podléhat škůdcům či větru nebo samy odumírají, někdy již v osmdesátí letech věku.

Z holin dočasně nebo trvale mizí lesní druhy rostlin a živočichů. Místo nich expandují druhy otevřené krajiny – trávy a byliny –, které po umělém zalesnění znesnadňují návrat původních lesních druhů. Půdní organismy, zejména někteří půdní živočichové, se na nově zalesněnou paseku nevrátí, protože jim k tomu schází migrační schopnosti.

Druhovému složení

Většina porostů trpí nepřirozenou druhovou skladbou. Za přírodních podmínek by převážnou část českých lesů tvořily smíšené nebo listnaté porosty: nejčastějšími druhy stromů by byly duby a buky. Podíl smrku by činil pouze 11 % (MZe 2005) soustředěných v horských oblastech nebo v azonálních, mimořádně chladných biotopech středních poloh. Také v horách jsou původní většinou smíšené lesy: čisté smrčiny byly velmi vzácné. Dnes je však smrk zastoupen 53 % (MZe 2005).

V lesích převažují smrkové, borové a další monokultury, včetně listnatých – například topolových monokultur podél vodních toků v nížinách, místy i monokultur bukových. Problém přitom nadále pokračuje. Z nově vysázených stromků smrk tvoří 44 % (MZe 2005). Zvláště alarmující je masivní pěstování smrkových monokultur i ve velmi cenných oblastech listnatých lesů, například na Křivoklátsku.

Monokulturní nebo monokulturám blízké porosty jsou méně stabilní. Platí to především právě pro smrk: horskou dřevinu, která v nižších a středních

Bez komentáře

Foto J. Plamínková

polohách trpí nadměrným stresem. Stromy jsou proto náchylnější k onemocněním, napadení škůdci, výkyvům počasí či polomům.

Nepřirozené smrkové monokultury rovněž degradují lesní půdu. Rozklad jehličí totiž – na rozdíl od listů a dřeva – dává kyselou reakci, a tak acidifikuje půdu. Proto ačkoli došlo k omezení kyselého spadu z průmyslových emisí oxidu siřičitého a oxidů dusíku, smrkové monokultury nadále udržují půdy silně kyselé a se změněným chemickým složením. Způsobuje to několik faktorů: nepříznivý obsah živin v jehličí, pomalejší koloběh látek v půdě jehličnatého lesa, účinnější zachytávání síry a dusíku ze vzduchu jehlicemi ve srovnání s listy, horší rozklad jehličí, což dále snižuje množství živin v půdě, a slabší schopnost jehličnatých lesů zpracovat nadměrné množství dusíku v ovzduší. Rozklad jehličí, které není promíchané s listy, je navíc zpomalen, vrstvy se hromadí a zhutňují lesní půdu.

Největší problémy přitom způsobuje pěstování smrku na nevhodných stanovištích. Smrk je horskou dřevinou s mělkým kořenovým systémem, je uvyklý na chlad a velké množství srážek. Jeho vysazování v nižších a středních polohách znamenalo vážné poškození těchto lesů. Smrk není na toto prostředí přizpůsoben, nemá dostatek vody, kterou neumí získat z hlubších vrstev půdy, chřadne a odumírá, protože snadno podléhá různým tzv. škůdcům. Tento stav se bude nadále zhoršovat, pokud dojde k předpokládané změně klimatu.

Věková a prostorová skladba

Lesy jsou nepřirozeně stejnověké, většinou je tvoří stejně staré stromy. Řada organismů vázaných například pouze na dutiny nebo některou vývojovou fázi

lesa tak na desetiletí úplně zmizí. Lesy jsou prostorově unifikované, mizí pestré struktury, které za přirozených podmínek rozčleňují dopad světla. Stejně tak ve smrkových monokulturách chybí mozaika mikroprostředí půdního povrchu. To má vliv na mizení dalších specializovaných druhů, jež tuto pestrost biotopů vyžadují: typicky hmyzu nebo půdní fauny.

Stejnověké lesy jsou také mnohem náchylnější k poškození kalamitami. Například kůrovec napadá většinou jen starší smrky, takže pokud se přemnoží v různověkém smíšeném lese, uschnou pouze některé stromy. V porostu stejnověkém uhynou všechny.

Biologická diverzita a tlející dřevo

Z lesů se odváží prakticky veškerá dřevní hmota. Nezůstávají zde tedy žádné staré stromy ani mrtvé dřevo, ačkoli za přirozených podmínek by tu stály nebo ležely řádově desítky až nižší stovky kusů na hektar. Na mrtvé dřevo (stojící i ležící) je přitom vázáno téměř 40 % druhů organismů, které se podílejí na biodiverzitě lesa – životně na něm závisí řada ptáků, hmyzu, hub, půdní fauny, mechů, lišejníků i dalších druhů. Chybí zde dutiny k hnízdění, není tu tlející dřevo, kde nachází úkryt a podmínky pro vývoj mnoho skupin bezobratlých živočichů a kde hledají potravu datli i jiní ptáci.

Pro les je důležité, aby v něm zůstávala část tzv. přestárých stromů, také proto, že pod nimi jsou jiné formy humusu než pod stromy mladšími. Umožňují tak rozvoj vzácných, ale pro fungování lesa důležitých druhů půdní fauny. Po dvakrát až třikrát opakované těžbě bez ponechání starých stromů tyto druhy v ekosystému vyhynou a plochu již neosídlí.

Zároveň z lesa postupně ubývají důležité živiny. Přirozené by se v lese hromadily a zajišťovaly vý-

živu dřevin. Takto s dřevem masivně mizí a už se nevracejí. Bez rovnováhy mezi tím, kolik dřeva se z lesa odváží a kolik ponechá k zetlení, se postupně, obmýtí za obmýtím, vyčerpávají zásoby živin v půdách. Na kyselých matečných horninách během několika těžebních cyklů vzniká nedostatek vápníku, fosforu či dalších živin, což se projevuje chřadnutím lesů.

Přemnožená zvěř

V lesích se udržují vysoké stavy spárkaté zvěře, zejména jelení a srnčí, kvůli velkému zájmu o jejich lov, potřebám a tradicím české myslivosti. Populace jsou v řadě regionů i několikanásobně početnější, než by odpovídalo přirozenému stavu a než kolik je les schopen uživit. Přemnožená zvěř okusem poškozuje a ničí zejména mladé listnaté stromky a jedle; výrazně také snižuje druhovou rozmanitost bylinného a křovinného patra. Brání tak přirozené obnově lesa – tedy tomu, aby mladé stromky vyrostly samy ze semen starších stromů. Mladé uměle vysázené stromky se musí chránit oplocenkami, plastovými tubusy a dalšími prostředky, což vyžaduje značné ekonomické náklady a možnosti přirozené obnovy lesů velmi limituje. Mechanické ochrany stromků jsou navíc málo účinné. Přemnožená spárkatá zvěř je tak nyní klíčovou překážkou revitalizace našich lesů i jejich uvedení do stavu blízkého přírodě.

Málo nedotčených míst

Téměř veškeré naše lesy byly v minulosti ekonomickou činností, především těžbou dřeva a zemědělskou exploatací, silně pozměněny. Proto v českých podmínkách chybí některé důležité informace o přírodním vývoji, které by umožnily zlepšit péči o hospodářské porosty.

Pro místa, jež byla činností člověka v minulosti málo narušena nebo která byla ponechána již dlouhou dobu bez zásahů, se vžilo neformální označení pralesy. Zbylo jich velmi málo a staly se pečlivě ochraňovanými místy, v některých případech téměř zatajovanými před pozorností veřejnosti. Boubínský, Žofínský či Trojmezenský prales, prales Mionší, Bílá Opava, Ranšpurk a několik dalších dnes patří mezi klenoty české přírody a důležité objekty vědeckého výzkumu. Pro uchování všech potřebných informací o přirozeném stavu a novodobém vývoji lesů jejich počet zdaleka nedostačuje. K ponechání lesů přírodnímu vývoji by měl směřovat management národních parků a lesních rezervací. V praxi tomu tak většinou není, dokonce se v řadě z nich těží dřevo. Vymezení porostů bez hospodářských zásahů je důležité také pro zachování biologické diverzity.

Potřebná opatření

Ke zlepšení stavu českých lesů je nezbytná systémová změna hospodaření. Nestací jen drobná vylepšení. Je nutné zcela opustit hospodářský model stejnověkého lesa a paseky (holiny) a přejít na trvale udržitelné, přírodě blízké lesní hospodaření, které zajišťuje trvalost a nepřetržitost produkce dřeva i existence všech složek lesního ekosystému. K tomu je

nutná změna způsobů řízení, zejména lesního hospodářského plánování, ale také výuky na lesnických školách tak, aby školství i výzkum šly v čele změn a dostaly se zpět na evropskou úroveň.

Považujeme za nutné, aby státní exekutiva i zákonodárci zároveň bezodkladně provedli konkrétní opatření ke zlepšení stavu lesů. Jako odborníci pracující v této oblasti doporučujeme zejména následující kroky:

1. Vyloučení holosečí

Je nutné, aby legislativa zásadním způsobem omezila až vyloučila plánované holosečné kácení. Preferovány by měly být maloplošné clonné a výběrové metody hospodaření. Právní předpisy musí zároveň umožnit, aby holiny, které vznikly v minulosti nebo jež vzniknou při dalších kalamitách, mohly být zalesněny nejprve pionýrskými dřevinami. Geneticky kvalitní a odolné cílové stromy vyrostou na holinách až pod jejich částečným zastíněním a ochranou.

2. Obnova přirozené druhové skladby

Klíčové je postupné obnovování přírodě blízké druhové skladby v lesích – tedy výsadba takových druhů dřevin, které odpovídají danému stanovišti. Proměna skladby bude vzhledem k době obmýtí samozřejmě trvat přinejmenším sto let. Je však nezbytné s ní důsledně začít. Stát by v první řadě měl zcela vyloučit jakoukoli dotační podporu vysazování stromků na nevhodná stanoviště, například smrku ve středních polohách. Při přirozené sukcesní obnově lesa je potřeba vyloučit kácení pionýrských dřevin (osiky, břízy apod.).

3. Ponechávání starých stromů a mrtvého dřeva

Legislativa a dotační opatření by měla zajistit, aby část stromů v běžném lese zůstávala nevytěžena k dožití a k zetlení – nejméně několik kusů na hektar, pokud možno i více. Zajistí se tak zachování důležitých stanovišť pro život řady druhů i ponechání části živin v lese. Dřevní odpad po těžbě by neměl být odvážen, pálen a pokud možno ani štěpkován.

4. Vápnění a hnojení

Vápnění a hnojení je třeba výrazně omezit až zcela vyloučit. Nejen že je mimořádně nákladné, ale především vede k vytváření umělých ekosystémů, které postupně znovu vykazují znaky poškození, jež byly původním důvodem k vápnění (hlavně žloutnutí jehlic). Způsobuje i degradaci diverzity půdních organismů, zásadní změny v rozkladu mrtvé organické hmoty v půdě, tvorbě humusu a koloběhu živin.

Mnohé oblasti zejména Krušných a Orlických hor byly od 70. let 20. století povápněny již několikrát. Přesto dnes znovu vykazují podobné znaky poškození jako v minulosti. Vápnění je v dnešních podmínkách zcela nevhodné v horských oblastech s vysokou depozicí dusíku – přesto se tam nejčastěji provádí a vede k destabilizaci horských lesů. Hnojení je akceptovatelné, pouze pokud je následováno výraznou změnou lesnického hospodaření oproti sou-

časným praktikám (vysoký podíl listnáčů, malé počty stromů). Nemělo by sloužit jako prostředek jak zachovat produkci na místech, kde je stav půd pro les limitujícím faktorem. Zcela by vápnění a hnojení mělo být vyloučeno ve velkoplošných i maloplošných chráněných územích.

5. Snížení stavů zvěře

Počet zvěře je nutné upravit na stavy pro les únosné. Sazeníky a přirozené zmlazení potřebných dřevin včetně listnáčů a jedle musí mít možnost odrůstat bez nákladné umělé ochrany. Maximální přípustná míra poškození mladých stromků zvěří (odpovídající přirozenému stavu) je zhruba 10 %. Státní správa myslivosti musí přestat přemnožení zvěře mysliveckým subjektům tolerovat, za překročení stavů, které poškozují obnovu nad výše uvedený limit, musí ukládat uživatelům honiteb sankce podle zákona a při mysliveckém plánování zajistit snížení populace na úroveň, jež dovolí přirozenou obnovu všech lesních dřevin a bylin. Pro nastartování revitalizačního managementu lesů v některých kriticky ohrožených oblastech to bude znamenat velmi dramatická opatření proti přemnožené spárkaté zvěři, zejména jelení a nepůvodním druhům.

6. Ochrana přírodních rezervací

Především v prvních zónách národních parků a lesních národních přírodních rezervací či přírodních rezervací musí být zajištěna důsledná ochrana přírodních procesů. V porostech, kde druhová skladba není zásadně odlišná od přirozené, by měly být vyloučeny veškeré hospodářské zásahy. Tam, kde je druhová skladba výrazně odlišná od přirozené, mohou být dočasně umožněny pouze takové aktivity, které vedou ke zlepšení před ponecháním porostů přirozenému vývoji. Plocha a počet lesních rezervací by měly být doplněny tak, aby pokrývaly dostatečnou rozlohu, která zajistí stanoviště druhů při přirozené dynamice ekosystému, a aby byly zachovány všechny původní typy lesních biotopů v dostatečné velikosti. Jejich vzájemnou komunikaci musí zajistit funkční biokoridory.

7. Stanovit pravidla pro zalesňování

Je nezbytné vyloučit zalesňování biologicky cenných přírodních lokalit, jako jsou malé enklávy bezlesí uvnitř porostů, druhově bohaté louky a podobně. V minulých letech tak byla zničena řada velmi kvalitních biotopů.

Při zalesňování holin a zemědělských půd by neměly být vysazovány rovnou sazenice klimaxových dřevin, zejména jedle a buku. Měly by být uplatňovány a dotacemi podporovány především postupy s využitím přípravných dřevin.

Dotace na zalesňování zemědělských půd by měly směřovat především do oblastí s nízkou celkovou lesnatostí.

Zalesňování rozsáhlých devastovaných ploch po povrchové těžbě uhlí, v pískovnách, na haldách, odkalištích a na podobných místech je ve většině případů zbytečně finančně nákladné a vede k nepřirozené skladbě výsledného porostu. Přirozená

primární sukcese vytváří cenné porosty a může směřovat k místní klimaxové skladbě lesního porostu, a to i na chemicky extrémních substrátech. Proto by měl být při zalesňování těchto ploch ponechán dostatečný prostor pro primární sukcesí pionýrských dřevin a jejich funkci při vytváření lesního prostředí.

Závěr

V tomto stanovisku uvedené náměty ke změně lesního hospodaření vycházejí ze soudobých vědeckých poznatků a výzkumných šetření v České republice a opírají se o zásady moderní lesnické praxe v širším evropském kontextu. Evropská lesnická politika staví na trvalé udržitelnosti lesa, jeho víceúčelovém využívání a jeho biologické diverzitě, zakotvené v přírodě blízkých formách hospodaření. S těmito zásadami se české lesnictví dosud vyrovnává jen v nedostatečné míře. Podobně jako v jiných evropských zemích staví i vývoj české společnosti lesnictví před nevyhnutelnou změnu: přejít od zajišťování primární produkce dřeva k trvalému poskytování ekonomických, ekologických a sociálních služeb podle potřeb a ku prospěchu soudobé a budoucí společnosti.

Nový lesní zákon určí, na jakou cestou se české lesní hospodářství na počátku 21. století vydá. Měl by vytvořit předpoklady k tomu, aby se česká lesnická politika dostala v plném rozsahu do souladu se zásadami evropské lesnické politiky, a aby se české lesnictví vyrovnalo s úkoly, které na něj klade současnost a jejichž splnění se od něj očekává v budoucnosti.

*Prof. em. Josef Fanta, Univerzita ve Wageningen
a Univerzita v Amsterdamu, Nizozemí*

*Doc. Dr. Jan Farkač, CSc., Fakulta lesnická
a environmentální České zemědělské univerzity
Dr. Jakub Hruška, Ph.D., Česká geologická služba*

Ing. Milan Košulič st., lesník

Prof. Dr. Karel Prach CSc.,

Biologická fakulta Jihočeské univerzity

*Prof. Dr. Josef Rusek DrSc., Ústav půdní biologie,
Biologické centrum Akademie věd ČR*

Literatura

Hruška, J., et Cienciala, E. (eds.) (2001): Dlouhodobá acidifikace a nutriční degradace lesních půd – limitující faktor současného lesnictví, Ministerstvo životního prostředí, Praha

Kalvová, J., Kašpárek, L., Janouš, D., Žalud, Z., Kazmarová, H. (eds.) (2003): Scénáře změny klimatu na území České republiky a odhady dopadů klimatické změny na hydrologický režim, sektor zemědělství, sektor lesního hospodářství a na lidské zdraví v ČR, Národní klimatický program České republiky, Praha

MZe (2005): Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky za rok 2004. Ministerstvo zemědělství, Praha

MZe et VÚLHM (2004): Monitoring stavu lesa v České republice 1984–2003, Ministerstvo zemědělství et Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, Praha

Bližší informace <http://drosera.cz>

„Prolomení“ ekolimitů při těžbě hnědého uhlí v Ústeckém kraji: možnosti, rozhodování a důsledky

V průběhu uplynulého roku (2005) se ocitly ve středu pozornosti veřejnosti, a to jmenovitě obyvatelstva Ústeckého kraje, úvahy o případném zrušení („prolomení“) územních ekologických limitů těžby hnědého uhlí v Podkrušnohorské pánvi.

Tyto úvahy vznikly v kontextu s upřesňováním státní energetické politiky. Souběžně s tím zintenzivnila i diskuse o národohospodářské palivo-energetické bilanci, možnostech a rizicích využití jaderné energetiky a obnovitelných energetických zdrojů v našich podmínkách a o energetické náročnosti české ekonomiky.

Státní energetická koncepce [1] (z roku 2004) předpokládá ve vybraném nejpravděpodobnějším tzv. „zeleném scénáři“ následující těžbu hnědého uhlí:

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Těžba celkem (v Mt)	49,46	44,94	44,58	42,01	40,48	35,88	32,59

Základním předpokladem tohoto scénáře je nárůst instalovaného výkonu jaderné energetiky, který ovšem není bez obecně známých environmentálních rizik a problémů. Adjektivum „zelený“ zde bylo použito nikoliv ve smyslu *environmentální*, ale naznačuje *volnou trasu* pro rozvoj resortu energetiky. Vybraný zelený scénář byl posouzen [2] z hledisek vlivů na životní prostředí podle zákona č. 244/1992 Sb.

Koncepce energetiky by měla vycházet a být kompatibilní se *surovinovou politikou*, jejíž aktuální ve-

řejně dostupnou verzi představuje [3]. Ta konstatuje, že proponovaný vývoj hnědouhelné energetiky je diskutabilní, protože nemá zabezpečenu dostatečnou surovinovou základnu. Citujeme: „Na těžebních ložiskách hnědého uhlí je vykazováno cca 1,25 mld tun vytěžitelných zásob, které při klesajících objemech ročních těžeb zajistí surovinu maximálně do roku 2035. Kromě toho je za územními ekologickými limity, vyhlášenými usneseními vlády ČR č. 391, 444 a 490/1991, blokováno dalších více než 0,97 mld tun zásob hnědého uhlí, které by v případě jejich využití prodloužily odpovídajícím způsobem životnost tohoto energetického zdroje. Podmínkou případné korekce je však dosažení konsensu v regionu, tzn. dohody těžaře, dotčených obcí a orgánů veřejné správy, kladné stanovisko MŽP a změna výše uvedených usnesení vlády.“ Pokud by nebylo tohoto konsensu dosaženo, „...budou zásoby za územními ekologickými limity buď pro těžbu zcela ztraceny, nebo vzniknou báňské podmínky, které zhorší ekonomiku těžby do té míry, že neumožní v budoucnu jejich rentabilní vytěžení.“

V následující tabulce č. 1 jsou podány základní údaje o stavu zásob hnědého uhlí na území Ústeckého kraje v oblasti těžební aktivity a zájmu Mosťecké uhelné a.s. a Severočeských dolů a.s.. Je zachycen stav k 31. XII. 2003, tak jak je evidován v [4].

Tabulka č. 1: Zásoby hnědého uhlí na území Ústeckého kraje

Akciová společnost	Lom (těžba Mt v r. 2003)	činné lokality						prognózní rezervní lokality			postprognózní lokality		
		v rámci ekolimitů			vně ekolimitů			vně ekolimitů			vně ekolimitů		
		Vytěžitelné uhelné zásoby Mt	Uvažovaná roční těžba Mt/r	Životnost do roku	Vytěžitelné uhelné zásoby Mt	Uvažovaná roční těžba Mt/r	Prodoulená životnost do roku	Vytěžitelné uhelné zásoby Mt	Uvažovaná roční těžba Mt/r	Prodoulená životnost do roku	Vytěžitelné uhelné zásoby Mt	Uvažovaná roční těžba Mt/r	Prodoulená životnost do roku
SD	Libouš (13,6)	307	10–12	2029–2034	x	x	x	x	x	x	x	x	x
MUS	Čs. armády I.+II. et., (5,4)	67	4,5–5,5	2015–2018	264	6	2060	x	x	x	x	x	x
MUS	Vršany (11,1)	324	6,5–7,0	2050–2053	x	x	x	x	x	x	x	x	x
SD	Bílina (9,6)	240	6,5–7,5	2035–2040	92	6,5–7,5	2047–2054	x	x	x	x	x	x
MUS	Bylany	x	x	x	x	x	x	163	5	33 let	x	x	x
SD	Podlesice – Velká Ves	x	x	x	x	x	x	124	4	31 let	x	x	x
SD	Zahořany	x	x	x	x	x	x	164	5	33 let	x	x	x
MUS	Čs. armády III. + IV. et.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	486	8	60 let
CELKEM	(39,7t/r)	938	max. 27,5–32	2050–2053	356	12,5–13,5		451	14		486		

Pramen: [5]

Co to jsou územní limity?

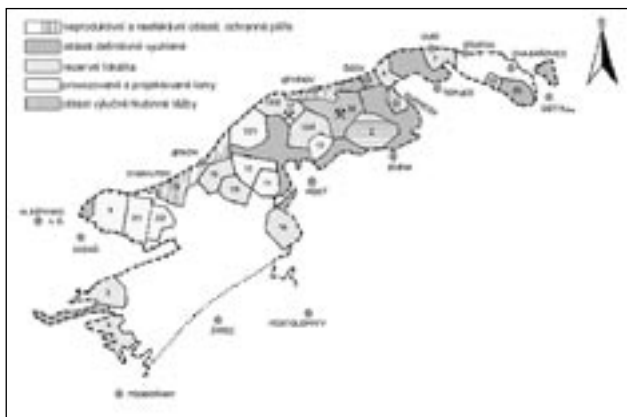
Územní ekologické limity pro jednotlivé doly a výsypky určují hranice, které by povrchová těžba a ukládání jejího odpadu neměly překročit. Jsou vymezeny tak, aby před postupem porubní fronty chránily obce v regionu a respektují i hygienická pásma mezi okraji vesnic a nejzazším budoucím okrajem důlní jámy.

Tyto limity byly stanoveny třemi usneseními „Píthartovy vlády“ z podzimu 1991, která se postupně týkala Chabařovic (č. 331/91), celého Podkrušnohoří (č. 444/91) a Sokolovska (č. 490/91). O událostech a skutečnostech, které vyhlášení těchto limitů předcházely, je podrobně pojednáno I. Dejmalem ve Zpravodaji MŽP 2005, č. 11, s. 24 – 26 a v materiálu „Územní ekologické limity těžby v SHP“ vypracovaném týmem autorem a spolupracovníky a zveřejněném na webových stránkách Ochránců přírody (<http://www.ochranciprirody.cz>), zde i včetně kartografické dokumentace.

Zmiňovaná usnesení ukládají příslušným úřadům (ministerstva, tehdejší okresní úřady a Český báňský úřad) respektovat tyto limity jako závazné linie a zároveň upravit již vyhlášené dobývací prostory hnědouhelných dolů tím, že se provede tzv. *odpis zásob*.¹ Ten umožňuje buď vyjmout zásoby vůbec z evidence a nebo převést bilanční zásoby do kategorie tzv. zásob nebilančních. V obou případech se tak zneumožní jejich těžba. K tomuto odpisu však došlo jen v případě lomu Chabařovice. V případě Sokolovska a Podkrušnohoří k němu fakticky nedošlo.

Limity dále omezují postup lomů v Podkrušnohoří i ochranné pilíře některých větších měst, průmyslových areálů a dopravních koridorů, stanovené vládou ČSSR již v roce 1963. Další ochranný pilíř chrání před zničením zámek Jezeří a přilehlé arboretum.

Následující mapa č. 1. prezentuje stav jednotlivých lokalit severočeského hnědouhelného revíru a zachycuje oblasti, kterých se prolomení ochranných pilířů dotýká.

Současná stanoviska a postoje

Environmentálně orientovaná veřejnost s časovým odstupem hodnotí vyhlášení předmětných limitů jako

jistý kompromis mezi zájmy těžebních společností a potřebami a zájmy obcí v ochraně životního prostředí, stejně tak jako určité nezbytné východisko pro hodnocení účelnosti obecních investic. (Tak např. těžaři mohou zlikvidovat vrch Farářka, který by jinak mohl tvořit přirozenou ochranu Droužkovic na Chomutovsku před hlukem a prašností z přibližujícího se dolu Libouš.)

Pozornosti sdělovacích médií se v r. 2005 těšil vyslovovaný nesouhlas se zrušením limitů ze strany obyvatel nejhroženějších obcí – Horního Jiřetína a Černic.

Ukazuje se však, že část dnešního obyvatelstva zmíněných obcí by zřejmě byla ochotna, a to za předpokladu adekvátních finančních kompenzací, své současné bydliště opustit (viz: *Právo*, 4. 4. 2006).

Z ekonomů – teoretiků rezolutně vystoupil proti ekologickým limitům J. Schwarz. Požaduje jejich zrušení, čímž se „...vytvoří podmínky pro ekologické podnikání, vznik nových pracovních příležitostí, růst poptávky po dodatečném zboží a službách nabízených podnikateli z regionu (poptávka po bytech, dopravních, hostinských službách apod.), růst příjmů obyvatel a tím i jejich výdajů.“ (viz: *Hospodářské noviny*, 23. 6. 2005)

Stanovisko MŽP interpretují publicisté jako nepodporující „prolomení“ limitů. Dlouhodobě ministerstvo prosazuje, aby se při výrobě elektřiny více využíval plyn – a na tomto stanovisku se zatím nic nezměnilo ani po „plynové krizi“, která se odehrála na přelomu let 2005/2006 mezi Ruskem a Ukrajinou. Toto stanovisko fakticky sdílí i senátor B. Moldan, který je rovněž odpůrcem zrušení limitů. Podle B. Moldana lze hrozbu, že by Rusko znovu zavřelo kohoutky na plynovodech, zamezit tím, že by Česko dováželo tuto surovinu také z jiných oblastí, kromě Norska například i ze Středního východu (*Hospodářské noviny*, 9. 1. 2006).

Podle společného prohlášení předsedy vlády ČR a ministra průmyslu a obchodu, publikovaného 4. ledna 2006², vláda zatím nebude jednat o zrušení usnesení vlády č. 444/1991 a bude respektovat stanovisko zastupitelstva Ústeckého kraje, které vyjde z veřejného projednávání návrhu územního plánu kraje. „Vláda bude toto stanovisko respektovat. Projde-li zákonodárným procesem návrh zákona o krajském referendu, bude se o této otázce rozhodovat přímo v referendu.“

V listopadu 2005 předložil krajský úřad k veřejné diskusi „Územní plán velkého územního celku Ústeckého kraje (ÚP VÚC ÚK) – koncept řešení“³. Tato dokumentace uvažuje další vývoj těžby hnědého uhlí v regionu ve dvou variantách:

- I. Budou i nadále respektovány ekologické limity. Lom ČSA (*Severočeské doly, a.s.*) ukončí těžbu v r. 2017, lom Bílina (*Mostecká uhelná a.s.*) v r. 2035.
- II. Budou „prolomeny“ ekologické limity. Těžba v lomu ČSA (*Mostecká uhelná a.s.*) se zastaví v r. 2060 na linii Litvínov – Janovice – areál Chemopetrolu

¹ Podle zákona č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (Horní zákon) patří všechny druhy uhlí mezi tzv. vyhrazené nerosty, pro které jsou těžební podnikatelské organizace povinny evidovat stav zásob a jeho změny. Přitom jsou pro jednotlivé nerosty stanoveny podmínky využitelnosti zásob (tzv. kondice), které jsou souborem ukazatelů množství, jakosti nerostů, ukazatelů geologických, báňsko-technických a ekologických. Průmyslově se smí těžít jen zásoby evidované a to ty, které jsou označeny jako „zásoby bilanční“. Vykazovaný objem bilančních zásob klesá nejen vlivem realizované těžby, ale i vlivem změny definice jejich kritérií.

² viz: www.vlada.cz

³ Územní plán velkého územního celku Ústeckého kraje (ÚP VÚC ÚK) – koncept řešení. Vypracováno: duben 2005, poslední aktualizace: 10. XI. 2005

<http://www.kr-ustecky.cz/soubory/450018/vuc%5Fkolektiv.pdf>

a těžbě tedy bude muset ustoupit Horní Jiřetín a Černice. Těžební aktivitě *Severočeských dolů a.s.* by musely zcela ustoupit Droužkovice a částecně Spořice a Březno.

Veřejná diskuse k návrhu územního plánu byla krajem administrativně uzavřena k 9. 2. 2006. Termín, ke kterému bude formulováno konečné stanovisko krajské reprezentace, nebyl v době sepsání tohoto článku (květen 2006) ještě zveřejněn.

Dopady „prolomení“ limitů na životní prostředí

Vzhledem k tomu, že se nepředpokládá zvýšení těžby ani pokles kvality těžené substance, neměl by nad současnou úroveň stoupnout objem exhalací spojených s těžbou (tzv. zápary, samovznícení těžené substance). Návazně na tom by se neměl ani zvyšovat objem exhalací z elektráren a tepláren spalujících hnědé uhlí, ovšem za podmínky, že rekonstrukce, resp. generální opravy stávajících, fyzicky dožívajících kapacit, nezhorší jejich účinnost.

„Prolomení“ limitů se ale projeví pokračující devastací krajiny z titulu jak přesunů skrývky nadloží, tak i těžby uhelné substance, vznikem ploch půdních jam a vnějších výsypek.

K ilustraci dimenze takto manipulované hmoty uvedme údaje převzaté z poslední zveřejněné firemní dokumentace:

K průběhu rekultivačních prací

Povrchová těžba hnědého uhlí na území Ústeckého kraje od svého počátku (ještě v XIX. století) až po dnešní dni zasáhla plochu cca 250 km². Od 60. let XX. století bylo v severních Čechách zlikvidováno asi 116 vesnic a měst včetně historického města Most. Vystěhováno přitom bylo na 90 tis. lidí.

Podle § 35 zákona č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (Horní zákon) je těžba povinen provádět na plochách, které byly narušeny těžbou, komplexní úpravu území a územních struktur – tj. rekultivaci. Rekultivační práce se soustředí zejména na vlastní plochu výsypek, ale i na další lokality, které s těžbou souvisejí, tedy zbytkové jámy, těžební (skrývkové a uhelné řezy) strany bývalých lomů, poklesy po hlubinném dobývání, prostory narušené těžbou nepřímo (bývalá kolejiště, plochy různých bývalých s těžbou souvisejících budov) atd.

K zabezpečení obnovy funkce narušené krajiny směřují mj. usnesení vlády č. 50/2002 a 272/2002 o čerpání finančních prostředků určených pro řešení ekologických škod vzniklých před privatizací hnědouhelných těžebních společností v Ústeckém a Karlovarském kraji, vymezující finanční spoluúčast státu na těchto aktivitách. (Dle prvně jmenovaného usnesení souhlasí se záměrem postupně vyčlenit částku 15 mld. Kč z privatizačních výnosů, s prvním čerpáním ve výši 3 mld. Kč.).

Společnost		2003		2004	
			Koef.		Koef.
MU	Těžba uhlí (Mt)	16,5	1,8	15,8	2,1
	Skrývka (mil. m ³)	29,6		33,4	
SD	Těžba uhlí (Mt)	23,4	3,9	21,1	3,6
	Skrývka mil. (m ³)	91,1		77,0	

Koef. = m³ skrývky na 1 t vytěženého uhlí

V následující tabulce č. 2 je pro tzv. pánevni okresy Ústeckého kraje (Ústí n/L, Teplice, Most, Chomutov) evidována rozloha rekultivačních prací:

a) ukončených do 31. XII. 2003,
b) které by měly být ukončeny v letech 2004–2020 při respektování ekologických limitů.

Tabulka č. 2: Rekultivace ploch po těžbě hnědého uhlí v Ústeckém kraji

		ukončené rekultivace do 31. XII. 2003 (ha)						rekultivace k ukončení v letech 2004–2020 (ha) a)						celkem % plochy okresu
území bývalého okresu	plocha okresu km ²	zemědělská	lesnická	hydriká	ostatní	CELKEM	% z plochy okresu	zemědělská	lesnická	hydriká	ostaní	CELKEM	% z plochy okresu	
Ústí nad Labem	404	1197	613	20	43	1873	4,63	60	674	257	147	1138	2,82	7,45
Teplice	469	572	1085	90	142	1889	4,03	340	780	28	436	1584	3,38	7,41
Most	467	1268	2270	121	1094	4753	10,18	568	1468	411	1311	3758	8,05	18,23
Chomutov	935	797	105	21	58	981	1,05	801	800	0	256	1857	1,99	3,04
CELKEM	x	3834	4073	252	1337	9496	x	1769	3722	696	2150	8337	x	x

Legenda

a) jsou respektovány stávající ekologické limity

Pramen: [5]

Je zřejmé, že i za podmínek dodržení stávajících limitů devastace krajiny a následné rekultivační práce cílově zasáhnou (na úrovni r. 2020) nejméně 18 % plochy okresu Most, v případě okresů Teplice a Ústí n/L zhruba 7 % plochy a v případě okresu Chomutov 3 % jeho výměry.

Z údajů soustředěných v tabulce č. 2 je dále zřejmý rostoucí podíl hydrických rekultivací: zatím co u ukončených rekultivací (ad a) činí 2,7 %, u těch, co by měly být dokončeny do r. 2020 (ad b) představují 8,3 %. Podíl hydrických rekultivací je i ve shodě s podílem vodních ploch (10,2 %) na celkovém součtu meziročních přírůstků ekologicky cenných vodních a lesních ploch v celostátní bilanci za léta 2000 – 2005, jak je doloženo údaji tabulky č. 3. (Další typ ekologicky cenných pozemků – a to zemědělské půdy – v tomto období vykazuje úbytky.)

S jistým zjednodušením lze tvrdit, že tento trend pozitivně koreluje s původním biotypem podkrušnohorské krajiny: pod Krušnými horami se v pravěku rozprostíralo velké jezero, jehož plocha se však po-

stupně (nejprve vlivem sedimentace splavenin, později lidské aktivity) rozdělila na několik menších jezer. Největší z nich bylo Komořanské jezero, rozkládající se severozápadně od dnešního Mostu. To je popsáno jak v monografiích exulanta P. Stránského (Český stát, 1634), tak i u B. Balbína, S. J. (Miscellanea historica Regni Bohemiae, 1679 – 87), z jiných pramenů je známo Břvanské jezero. Všechna jezera musela ustoupit industrializaci a těžbě a památkou na ně zůstalo jen německé označení Ervěnic: See-stadt (tj. město na jezeře).

Ekonomické dopady „prolomení“ limitů těžby

Jedním z běžně frekventovaných argumentů pro „prolomení“ limitů je, že dojde ke zvýšení počtu pracovních míst a snížení nezaměstnanosti v regionu. Tento argument je však diskutabilní: v reálu nedojde k navýšení těžby, „pouze“ dojde k jejímu přemístění, tzn. nelze očekávat výrazný nárůst pracovních míst a bylo by korektní hovořit spíše o udržení zaměstnanosti. Případně vytvořené nové pracovní

Tabulka č. 3: Rekapitulace dostupného a využitelného potenciálu obnovitelných zdrojů v ČR

Obnovitelný zdroj	Technologie	Technický potenciál		Dostupný potenciál		Současné využití	
		Teplo PJ	Elektrina GWh	Teplo PJ	Elektrina GWh	Teplo PJ	Elektrina GWh
Solární energie	Kapalinové kolektory	25	–	17	–	0,4	–
	Fotovoltaika		23 000	–	5 500	–	0,03
Větrná energie	Větrné el.nad 60 kW	–	16 000	–	4 000	–	4
Geotermální energie a energie prostředí c)	Hydrotermální > 130°C a)	–	35	–	3,5	0,2	–
	Hydrotermální < 130°C	< 0,1	–	< 0,1	–		–
	Tepelná čerpadla	< 0,1	–	< 0,1	–		
Energie vodních toků	Velké hydroel. > 10 MW	–	13 100	–	1 165	–	1 850
	Malé hydroel. < 10 MW	–		–	1 115	–	705
BIOMASA	Palivové a odpadové dřevo, ostatní b)	78	–	45	–	22	420
	Pěstovaná biomasa	275	–	136	–	–	.
	Biopaliva a bioplyn	33	–	16	1200	2,5	
CELKEM				214	12984	25,1	2979

Legenda

a) tzv. suché teplo hornin

b) ostatní tuhá biopaliva

c) není bilancována teplá voda odebíraná vrty pro vodárenské a lázeňské účely

Technický potenciál (teoretický potenciál) je technicky dostupná výroba energie bez ohledu na ostatní omezení.

Dostupný potenciál (dosažitelný potenciál) – je to technický potenciál, který je omezen pouze známými určitelnými administrativními, legislativními, environmentálními či jinými omezeními

Pramen

[7] dle Asociace pro využití OZE a vlastních propočtů

příležitosti budou převážně dělnického charakteru, na která je dnes, při stávajícím systému sociálního zajištění, obtížné získávat domácí pracovní sílu a v mnoha případech jiná než zahraniční pracovní síla není k dispozici. Pokud by pak dlouhodobě byla těžba hnědého uhlí v ČR v souladu s předpoklady Státní energetické koncepce, lze zejména po r. 2020 očekávat další pokles zaměstnanosti. Tuto tendenci by mohla sice kompenzovat možná vyšší pracnost těžby z titulu vstupu do obtížnějších těžebních podmínek. To by se zřejmě odrazilo na ceně těžebního uhlí a diskutabilní může být vliv na poptávku.

Otázkou, jejíž zodpovězení by si vyžádalo samostatného průzkumu, dále je, zda by nebylo možné vytvořit více pracovních příležitostí v souvislosti s realizací rekultivací. Neoficiální hodnocení dosavadních přínosů rekultivačních prací financovaných z Fondu národního majetku však nasvědčuje tomu, že obvykle není dosaženo zvýšení místní zaměstnanosti slibované v projektu.⁴ Strážlivě hodnotíme další budoucí využití rekultivovaných ploch pro ekonomickou aktivitu typu průmyslové výroby, stavebnictví, doprava atp. Lze evidovat informace podporující tvrzení, že v regionu pro rozvoj této aktivity existují dostatečné a nevyužívané plochy v rámci stávajících městských průmyslových zón, jakož i zóny Triangl (bývalé vojenské letiště na Lounsku), kde investuje Ústecký kraj.

Údaje o objemu rozpracovaných rekultivací a rekultivací plánovaných k realizaci v období do r. 2020, uvedené v tabulce č. 2, respektují ekologické limity. Jejich případné „prolomení“ by se projevilo dosud nevyčísleným nárůstem objemu rekultivačních prací. Známa situace českého zemědělství, zejména v kontextu podmínek a zemědělské politiky EU, nemotivuje k tomu, aby cestou rekultivačních prací byla získávána plocha k pěstování pro tento region tradičních plodin. Jistou šanci však představuje agroenergetika, a to jmenovitě pěstování vhodných kultur pro získávání biomasy, která by se přidávala v elektrárnách a teplárnách při spalování tuhých fosilních paliv a snižovala by tak jejich spotřebu. Olej získaný ze semen řepky lze přepracovat na metylester, který se přidává do motorové nafty a tak se následně snižuje dovoz ropy. Apriorně nelze vyloučit ani pěstování takových kultur, které by v kvasných procesech poskytly etylalkohol, jenž by se přidával do benzínu – a tak opět následně snižoval dovoz ropy. Váhu, kterou má biomasa mezi obnovujícími se energetickými zdroji (OZE) dokladují údaje tabulky č. 3 rekapitulující výši dostupného a využitelného potenciálu obnovitelných zdrojů v ČR.

Region Ústeckého kraje je perspektivní pro praktické využití agroenergetiky či fytoenergetiky. Region je dle kritérií EU klasifikován jako území s méně příznivými podmínkami (LFA-Less Favourable Areas) pro zemědělství, a to i přes relativně vysoký současný podíl zemědělských půd, zejména luk a past-

vin, které nejsou využívány k produkci a leží ladem. V rámci výzkumného záměru „Výzkum antropogenních zátěží v severočeském regionu“ byl na Fakultě životního prostředí Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem řešen dílčí úkol DÚ 1.3 „Možnosti rozvoje agroenergetiky v severních Čechách.“ V rámci tohoto výzkumu, jehož průběh, výsledky a publikační výstupy byly zrekapitulovány v [6], byly mimo jiné doporučeny vhodné rostliny a plochy k jejich pěstování.

Závěrem

Rozhodnutí o prolomení limitů těžby by mělo předcházet komplexní zhodnocení ekonomických dopadů tohoto rozhodnutí, stejně tak jako i ekonomických důsledků dosud provedených rekultivací. Uvedené bylo doposud hodnoceno téměř výhradně z hledisek krajinné ekologie (- viz např. [8,9]). Při výběru optimální investiční varianty rekultivace je nezbytné aplikovat metodu rozboru nákladů a užiteků (*Cost-Benefit Analysis*), která nepostihuje pouze finanční náklady a výnosy u investora, ale i související a vyvolané náklady a užitky v oblasti veřejných statků a služeb.

Miroslav Farský, Iva Ritschelová
Fakulta životního prostředí
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
v Ústí nad Labem
Kontakt: farsky@fzp.ujep.cz;
ritschelova@rek.ujep.cz

Použitá literatura

- [1] Státní energetická koncepce České republiky (schválená usnesením vlády ČR č. 211 ze dne 10. března 2004) http://www.mpo.cz/xqw/webdav/-UTF8-/dms_mpo/getFileinternet/10768/12925/SEK.doc
- [2] Posouzení vlivů SEK na životní prostředí. Zpracoval: Tebodin Czech Republic,s.r.o.(2004) <http://www.mpo.cz/scripts/modules/dmsdoc/document.php?lid=1&dclid=1&id=10766>
- [3] Surovinová politika v oblasti nerostných surovin. Editor: Ing. Lenka Benešová (2004) http://www.mpo.cz/xqw/webdav/-UTF8-/dms_mpo/getFileinternet/10769/791/surpol.doc
- [4] Ročenka životního prostředí Ústeckého kraje 2003, Ústí n. L., KÚ 2005
- [5] Koncepce směrů rozvoje zemědělství a venkovských oblastí Ústeckého kraje. Zpracovatel: ARR Euroregionu Labe, o.p.s. Listopad 2005. <http://rozvojkraje.kr-ustecky.cz/soubory/450018/koncepce%5Fsmery%5Frozvoje%5Fzemedelstvi.pdf>
- [6] Vráblíková J., Vráblík P.: Možnosti rozvoje agroenergetiky v severních Čechách. In: Studia Oecologica. Ústí n. L. UJEP 2006, v tisku
- [7] Beranovský J., Truxa J.: Plánování OZE v ČR v kontextu státní energetické koncepce a EU. Editováno: 2005 <http://www.energetika.cz/index.php?id=71&cl=12>
- [8] Prach K.: Příroda pracuje zadarmo. Vesmír, 2006, č. 5, s. 272 – 277
- [9] Šípek V.: Rekultivace – tečka za těžbou uhlí. Vesmír, 2006, č. 5, s. 304 – 305

⁴ K tomu viz např. : Profit, 2004, č. 22–23, s. 24–25, č. 26, s. 20–21

Projekt UNDP „Podpora při přípravě zpracování Strategie udržitelného rozvoje ve vybraných krajích České republiky“

V České republice byl v období duben 2004 – březen 2005 realizován pilotní projekt Rozvojového programu OSN (UNDP) v oblasti vytváření strategií udržitelného rozvoje na regionální úrovni: „Podpora při přípravě zpracování strategie udržitelného rozvoje ve vybraných krajích České republiky“, který byl financován z prostředků UNDP, Státního fondu životního prostředí (SFŽP), Ministerstva životního prostředí (MŽP), Ministerstva pro místní rozvoj (MMR), Krajského úřadu Libereckého kraje a Krajského úřadu Ústeckého kraje. Řešitelem pilotního projektu se stal Ústav pro ekopolitiku, o.p.s..

Tento projekt napomohl vypracovat strategie udržitelného rozvoje ve dvou krajích, a to v Ústeckém a Libereckém kraji. V Ústeckém kraji byl projekt ukončen schválením Strategie udržitelného rozvoje 2006 – 2020 dne 15. února 2006 (text Strategie je přístupný na webové stránce: <http://www.kr-ustecky.cz/soubory/450018/suruk%5Fvol%5F4.pdf>). Přijatá Strategie má formu otevřeného dokumentu, který bude průběžně aktualizován ve smyslu potřeb Ústeckého kraje. V současné době se v Ústeckém kraji připravují akční plány a rovněž rozvojové projekty, které navazují na schválenou strategii. V Libereckém kraji se plánuje zakončení schvalovacího procesu Strategie ke konci roku 2006 (Strategii naleznete na webové stránce: http://www.kraj-lbc.cz/public/orlk/finalni_verze_sur_lk_x05_d271074b54.rtf).

Strategie zahrnují realizační plány – akční plány, které závisí na stanovené sadě programových a titulkových indikátorů, které monitorují společenské změny vyplývající z implementace těchto dokumentů, a na kvalitním institucionálním zajištění implementace strategie.

Udržitelný rozvoj na regionální úrovni

Uplatňování principů udržitelného rozvoje na regionální úrovni vychází z iniciativ a dokumentů podporujících udržitelný rozvoj na úrovni národní a mezinárodní. Strategie udržitelného rozvoje České republiky, která byla schválena usnesením vlády ČR č. 1242 z 8. prosince 2004 a stala se rámcovým dokumentem pro krajské strategie udržitelného rozvoje, v jednom ze svých cílů podporuje udržitelný rozvoj obcí a regionů.

Prosazování konceptu udržitelného rozvoje na regionální úrovni je v souladu s politikou Evropské unie, která klade důraz na to, aby integrovaná politika rozvoje krajů přispívala k ekonomickým, sociálním a environmentálním aspektům udržitelného rozvoje. Principy udržitelného rozvoje je tedy nezbytně nutné začlenit do regionálního plánování.

Realizaci zpracování krajských strategií udržitelného rozvoje v České republice podpořilo hned několik faktorů. Evropská unie stanovila udržitelný rozvoj jako své horizontální téma ve finanční perspektivě pro období 2007 – 2013 a pro jeho uplatňování jsou plánovány nemalé finanční prostředky ze strukturálních fondů EU, ze kterých Česká republika bude moci od 1. ledna 2007 čerpat. Dalším důvodem, proč se přistoupilo ke zpracování krajských strategií udrži-

telného rozvoje, byl ten, že jejich výsledkem se stala identifikace vhodných scénářů pro další rozvoj kraje v oblasti ekonomické, sociální, environmentální a ve sféře veřejné správy, která má být i s ohledem na priority Strategie udržitelného rozvoje ČR posílána na úrovni regionů a obcí.

Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého a Libereckého kraje vycházejí ze stávající situace regionu, definují priority a strategické cíle obou regionů a jsou v souladu se všemi oblastmi kvality života: ekonomické, sociální a environmentální, a to v prostoru správy věcí veřejných.

Hlavní priority

Mezi hlavní priority, na které se Strategie zaměřily, patří například: podpora malých a středních podniků a zvýšení jejich konkurenceschopnosti, investice do zavádění moderních environmentálně šetrných technologií, rozvoj tradičních odvětví (zemědělství, lesnictví, rybolov) při zajištění udržitelného rozvoje krajiny, podpora a rozvoj základní a doplňkové infrastruktury cestovního ruchu včetně destinačního managementu a služeb, rozvoj integrovaných dopravních systémů a nemotorových způsobů dopravy a využívání alternativních zdrojů energie, podpora zaměstnanosti a vytváření lepších podmínek pro občany na trhu práce, zvýšení vzdělanosti a kvalifikace obyvatelstva, zlepšování veřejného zdraví obyvatelstva, zvýšení investic na ochranu životního prostředí, zejména pro oblasti ochrany přírody a krajiny a ochrany ovzduší, snížení produkce odpadů a předcházení jejich vzniku společně s důrazem na environmentálně šetrné nakládání s odpady, efektivní a dostatečně rychlá revitalizace nevyužívaných zdevastovaných ploch a objektů (tzv. brown-fields), sanace starých ekologických zátěží, vytváření managementu udržitelného rozvoje pro zajištění provázanosti ekonomické, sociální a environmentální oblasti strategických rozvojových dokumentů a pro koordinaci plnění jejich cílů a zlepšení přístupu obcí a veřejnosti k udržitelnému rozvoji a ochraně životního prostředí pomocí programů environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty v oblasti udržitelného rozvoje.

Obě krajské strategie udržitelného rozvoje byly zpracovány v souladu se speciální metodikou, a to konsenzuálním a participativním způsobem na základě spolupráce s odbornými pracovními skupinami tvořenými zástupci krajů a dalších zájmových skupin působících v regionu. Příprava strategií napomohla k aktivizaci regionálních úřadů, zájmových skupin, expertů a ne-

ziskových organizací ve spolupráci při vytváření rámcových regionálních dokumentů. Východisky pro strategie bylo respektování tradičních regionálních hodnot a zvláštností. Základem byl rovněž rozvoj dlouhodobě odpovědného vztahu obyvatel k prostředí, ve kterém žijí. Veřejnost byla v obou krajích zapojena do přípravy strategie, a to prostřednictvím kvantifikovaných šetření mezi širokou a odbornou veřejností. Byly zorganizovány dvě konference a několik kulatých stolů, na nichž byli zástupci ostatních krajů seznamováni s průběhem projektu. Propagace projektu na národní úrovni poskytla kapacity a potřebné „know – how“ pro vytvoření a rozvoj strategických plánů regionálního rozvoje v ČR.

Výstupy projektu

Jedním z výstupů projektu UNDP se stala zpracovaná metodologie tvorby krajských strategií udržitelného rozvoje, která byla specifikována ve formě „Manuálu plánování a vyhodnocování udržitelného rozvoje na regionální úrovni“ v českém a v anglickém jazyce. Obsah informativního manuálu se opírá o zkušenosti s koncepčním plánováním udržitelného rozvoje na regionální úrovni ověřené v praxi vytvářením krajských strategií udržitelného rozvoje v Ústeckém a Libereckém kraji inspirované zkušenostmi v zahraničí (Velká Británie a USA).

Ačkoliv byl projekt „Podpora při přípravě zpracování strategie udržitelného rozvoje ve vybraných krajích České republiky“ oficiálně ukončen v únoru 2006, jsou jeho výsledky i nadále v praxi využívány.

Výsledky projektu byly úspěšně představeny na doprovodné akci České republiky nazvané „Pláno-

vání a vyhodnocování udržitelného rozvoje na regionální úrovni – přenos zkušeností“ dne 9. května 2006 v rámci 14. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj (1.–12. 5. 2006 v New Yorku). Cílem této doprovodné akce byla výměna zkušeností se zeměmi, které již realizovaly regionální strategie udržitelného rozvoje anebo se k tomuto kroku chystají. Vzájemná výměna nejlepších postupů v praxi snižuje překážky při tvorbě podobných strategií kdekoli na světě. Tento přístup vytváří přidanou hodnotu, která se v globalizované společnosti ještě zvyšuje.

V tomto případě se stal přenos zkušeností vhodným východiskem pro další spolupráci při zpracování regionálních strategií udržitelného rozvoje ve východní a jihovýchodní Evropě, Evropské unii, Evropském hospodářském prostoru a v dalších zemích podobných České republice zejména geograficky a administrativním členěním.

Vzhledem k velkému zájmu o přenos zkušeností v oblasti plánování udržitelného rozvoje na regionální úrovni bude výsledek projektu v podobě „Manuálu plánování a vyhodnocování udržitelného rozvoje“ na regionální úrovni nadále využíván institucemi ČR při podpoře koncepčního plánování udržitelného rozvoje v rozvojových zemích a v zemích s transformující se ekonomikou (zejména jihovýchodní a východní Evropě).

*PhDr. Lenka Škrábalová,
Mgr. Iveta Špaltová,
odbor politiky životního prostředí
a mnohostranných vztahů MŽP*

Přeshraniční přeprava odpadů

Pro přepravu odpadů do ČR, z ČR a přes ČR platí ode dne vstupu smlouvy o přistoupení ČR k Evropské unii v platnost, tj. od 1. 5. 2004:

- Nařízení rady (EHS) č. 259/93, o dozoru nad přepravou odpadů v rámci Evropského společenství, do něj a z něj a o jejich kontrole, v platném znění
- Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, §§ 53 až 60, část devátá, přeshraniční přeprava odpadů.

Všeobecně: odpady určené k odstranění je do ČR zakázáno přepravovat. Z ČR lze přepravovat odpady za účelem odstranění pouze do členských zemí EU a zemí OECD, které jsou zároveň smluvními stranami Basilejské úmluvy (např. Švýcarsko, Norsko, Lichtenštejsko, Island), přičemž je vždy nutný souhlas příslušného orgánu přijímajícího státu a při přepravě z ČR do zemí dle Basilejské úmluvy je nutný i souhlas MŽP ČR. Všechny dotčené orgány mohou stanovit podmínky pro přepravu.

Odpady určené k využití lze přepravovat za podmínek stanovených podle zařazení odpadů na tzv. barevné seznamy (zelený – volný pohyb, žlutý – oznámení, červený – souhlas, nezařazený – souhlas).

Z nařízení Rady EHS č. 259/93 vyplývá, že přeprava odpadů zařazených na žlutý, červený seznam

či nezařazené odpady musí být předem odsouhlasena (oznámena) dotčenými orgány zemí, jichž se přeprava odpadů týká. Při oznamování se vyplňuje nákladní list, který musí obsahovat zejména následující údaje:

- Původ, složení a množství odpadů určených k využití, a pokud je vznesen požadavek ze strany dotčených orgánů, tak i analýzy odpadu.
- Jméno a identifikaci původců odpadů.
- Plán přepravních tras a pojištění proti škodám způsobeným třetími osobám.
- Opatření k zabezpečení bezpečné přepravy, zejména pokud tak stanovily dotčené orgány.
- Totožnost příjemců odpadů, sídlo zařízení k využívání odpadů včetně platných souhlasů k provozu zařízení.

- Operaci využití odpadů, metody odstranění zbytkových odpadů po provedeném využití (recyklaci).
- Množství recyklovaných odpadů v poměru ke zbytkovým.
- Odhad hodnoty recyklovaných odpadů.
- Smlouvu s příjemcem pro případ vrácení odpadů.
- Informaci o zajištění finanční záruky nebo pojištění včetně prvopisu záruční listiny.
- Kalkulaci a doklady, které odůvodňují výši záruky.
- Adresu skladu v ČR pro případ nedokončení přepravy.
- Kopie všech rozhodnutí (nakládání s nebezpečnými odpady, souhlas k provozu zařízení aj.).
- Kopie podnikatelských oprávnění (živnostenský list nebo výpis z obchodního rejstříku).
- Adresy správních úřadů.

Odpady uvedené na zeleném seznamu je možné přepravovat za účelem využití v oprávněném zařízení jako volně obchodovatelné odpady a jejich zásilky musí být doprovázeny průvodními doklady s údaji stanovenými v čl. 11 nařízení 259/93, a to:

- jméno a adresa držitele odpadu,
- obchodní popis odpadů,
- množství odpadů,
- název a jméno příjemce,
- činnosti a postupy vedoucí k využití odpadů,
- datum přepravy.

Pokud přeprava probíhá bez výše uvedených údajů a následujících dokladů (např. bez oznámení, bez souhlasu, či se zfalšovanými doklady, nejasná specifikace v nákladním listu) nebo vede k odstranění či využití odpadů v rozporu s pravidly Společenství (např. odpad je přijat do neoprávněného zařízení), je dle čl. 26 nařízení 259/93 považována za nedovolenou přepravu.

Příslušným správním orgánem pro přeshraniční přepravu odpadů a kontaktním orgánem za ČR je Ministerstvo životního prostředí. Kontrolu v rámci přeshraniční přepravy odpadů provádějí Česká inspekce životního prostředí, celní orgány a ke spolupráci mohou být přizvány krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností a orgány činné v trestním řízení či orgány ochrany veřejného zdraví.

Při kontrolách v rámci přeshraniční přepravy odpadu jsou pouze celní úřady oprávněny zastavovat vozidla a nařizovat jejich odstavení či vybírat kauci.

Celní úřady mají dále kompetence, stejně jako Česká inspekce životního prostředí, kontrolovat doklady, provádět fyzickou kontrolu odpadů, odebírat a analyzovat vzorky a pořizovat fotodokumentaci.

Česká inspekce životního prostředí je oprávněna provádět kontroly na místě vzniku odpadu, u oznamovatele a příjemce a na hraničních přechodech.

Za porušení povinností stanovených jak zákonem o odpadech, tak právními předpisy EU v rámci přeshraniční přepravy odpadů ukládá pokuty pouze Česká inspekce životního prostředí (a to maximálně do výše 10 000 000 Kč).

Česká inspekce životního prostředí již řešila několik případů souvisejících s nedovolenou přeshraniční přepravou odpadů. Při kontrolách byly zjištěny především následující nedostatky:

1. Přepravovaný náklad nebyl doprovázen žádnými doklady, protože byl deklarován jako surovina či výrobek.
2. Přepravovaný odpad neodpovídal deklaraci uvedené v průvodních dokladech.
3. Odpad byl přepraven do zařízení, které k nakládání s odpady nebylo určeno, odsouhlaseno.
4. Odpad byl odložen v objektu či na místě (nebyl znám původce, dopravce, příjemce), jednalo se o tzv. černou skládku.

Ad 1) V těchto případech, pokud nebyla předložena certifikace či prohlášení o shodě k danému výrobku a vznikla pochybnost, že se jedná o odpad, bylo vozidlo zadrženo celními úřady. Případ byl dále řešen ve spolupráci s Českou inspekcí životního prostředí a krajským úřadem, který dle zákoných kompetencí může rozhodnout, zda se jedná o odpad. Pokud byl dle rozhodnutí krajského úřadu přepravován odpad a byl znám oznamovatel a příjemce, potom dle míry jejich zavinění byl případ řešen ve spolupráci s příslušnými orgány např. vrácením odpadu do země odeslání.

Ad 2) V těchto případech bylo vozidlo opět zadrženo ve spolupráci s celním úřadem a případ byl dále řešen ve spolupráci se soudním znalcem z oboru odpadů.

Po prošetření a získání hodnověrných důkazů prostředí (dodací listy, nákladní listy, objednávky apod.) Česká inspekce životního prostředí informovala Ministerstvo životního prostředí, které následně zahájilo kroky ve věci vrácení odpadů do země odeslání či rozhodlo o způsobu odstranění nebo využití odpadů.

Ad 3) V praxi řešila ČIŽP případy, kdy zařízení byla v době první kontroly již zcela zavezena odpady. Navíc v některých zařízeních se nacházely i odpady od českých původců. Tady byla situace složitější a nebylo možno přesně určit, které odpady byly navezeny v rámci přeshraniční přepravy, nebylo tedy možné požadovat jejich vrácení zpět do země odeslání a proto byla v rámci správních řízení společně s pokutou samostatným rozhodnutím stanovena nápravná opatření a lhůty pro odstranění či využití odpadů.

Situace by byla mnohem jednodušší, kdyby pracovníci obecních úřadů při aktuálním náozeu odpadů ihned kontaktovali prvotně celní úřady a aktivněji spolupracovali s Českou inspekcí životního prostředí.

Ad 4) Pokud není znám původce a vlastník pozemku neví, kdo odpad navezl, jedná se o tzv. černou skládku a řešení je plně v kompetenci místně příslušných obcí.

*Ing. Danuše Hráská,
ČIŽP, oblastní inspektorát Liberec*

Fakultní nemocnice v Olomouci získala cenu za „Nejlepší environmentální praxi“

Fakultní nemocnice v Olomouci si ze Zlatého sálu stockholmské radnice odvezla prestižní cenu za nejlepší environmentální praxi „Best Practice Award“.

Olomoucká nemocnice vyhrála v kategorii „**Minimalizace toxických látek ve zdravotnictví**“ na největší evropské konferenci o ekologicky příznivých postupech a produktech ve zdravotnictví – CleanMed Europe 2006. Odborná porota vybírala celkem z 65 projektů z celého světa. Prestižní ocenění získala Fakultní nemocnice v Olomouci za projekt náhrady zdravotnických pomůcek z PVC obsahujících ftalát DEHP na tamním perinatologickém centru, které se stará o novorozence vyžadující speciální péči.

Zdravotnictví bez PVC

Sdružení Arnika již několik let v rámci své kampaně „Zdravotnictví bez PVC“ přesvědčuje nemocnice v České republice, aby pomůcky z PVC nahradily materiálem, z něhož se do těl pacientů neuvolňuje toxický ftalát DEHP. „Náhrada pomůcek vyrobených z ftalátu měkčeného PVC na novorozeneckém centru Fakultní nemocnice Olomouc je velmi důležitým krokem. Ftalát DEHP je totiž velmi nebezpečná látka, která působí největší škody právě u nedospělých lidí. Nejnebezpečnější je pro chlapce, jejichž pohlavní ústrojí ještě není zcela vyvinuto. Jedním z nejvýznamnějších účinků ftalátu DEHP je bezpochyby jeho působení na reprodukční systém u nedospělých mužů. Je dokázáno, že tato látka snižuje po-

Ftalát DEHP – Chemicky se jedná o ester organické kyseliny. DEHP (di-2-ethylhexyl-ftalát nebo také bis-2-ethylhexyl-ftalát) je znám tím, že způsobuje poruchy rozmnožovacího a hormonálního systému, poruchy ledvin a jater, kde se hromadí. DEHP slouží jako změkčovač PVC, z kterého se pak vyrábí celé spektrum zdravotnických pomůcek. DEHP není v PVC pevně chemicky vázán, a proto se z něj může průběžně uvolňovat. V mnoha případech jsou z měkčeného PVC vyráběny zdravotnické pomůcky, které jsou zaváděny přímo do těl pacientů. V jiných případech jsou jimi vedeny, nebo jsou v nich skladovány roztoky, které se následně podávají pacientům, čímž se může vylouhovaný DEHP dostat přímo do organismu. Mezi nejvíce vystavené skupiny pacientů patří novorozenci na jednotkách intenzivní péče nebo lidé na dialýze.

čty spermii,“ uvedl vedoucí kampaně Zdravotnictví bez PVC Mgr. Ladislav Kleger ze sdružení Arnika.

Nahradit lze 95% PVC

V současnosti je na olomoucké perinatologii nahrazeno zhruba 95 % PVC materiálu, který dříve přicházel do těsného kontaktu s novorozenci na intenzivní péči. „Celý projekt obnášel rozsáhlý audit zdravotnických pomůcek a dlouhé vyjednávání s dodavateli o vhodných alternativách, ale úsilí se vyplatilo a našim malým pacientům již nehrozí riziko, spojené s expozicí ftaláty,“ uvedla doktorka Soňa Šuláková, která za Olomouckou nemocnici cenu přebírala,

a dodala: „Věřím, že náš úspěch bude inspirovat i další nemocnice a nezůstaneme tak jediní, kdo podobnou výměnu v republice provedl.“

Vedle olomoucké perinatologie nahradila komponenty z PVC měkčeného ftalátu také pražská nemocnice Na Homolce na svém hemodialyzačním oddělení. Tato dvě zdravotnická zařízení jsou první v České republice, která náhradu provedla. S dalšími nemocnicemi sdružení Arnika jedná.

(tisková zpráva sdružení Arnika)

Zpravodaj Ministerstva životního prostředí • Ročník XVI, číslo 6/2006 • Vychází 12x ročně • Vydává Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10, tel.: 267 122 549 • Odpovědná redaktorka RNDr. Jana Plamínková, tel.: 251 817 302, 602 102 684, e-mail: jplaminkova@volny.cz • Administrace a objednávky SEVT a. s., Pekařova 4, 181 06 Praha 8, tel.: 283 090 352, fax: 233 553 422, e-mail: sevt@sevt.cz • Sazba Informica, tisk PeMa Praha • Předplatné měsíčníku Věstník a Zpravodaj MŽP s čtvrtletníkem EIA • IPPC • SEA pro rok 2006 je 750,- Kč • Číslo 7/2006 předáno do tisku 15. 6. 2006